

ЮЛІЯН БЕСКИД

УКРАЇНСЬКИЙ
АКАДЕМІЧНИЙ
ДІМ
У ЛЬВОВІ

УКРАЇНСЬКИЙ
АКАДЕМІЧНИЙ ДІМ
У ЛЬВОВІ

JULIAN BESKYD

UKRAINIAN UNIVERSITY STUDENTS' HOME
IN LVIV - UKRAINE

KIEV PRINTERS LTD., 686 Richmond St. W., Toronto, Ont.

ЮЛІЯН БЕСКИД

УКРАЇНСЬКИЙ
АКАДЕМІЧНИЙ
ДІМ У ЛЬВОВІ

Кузня українського мозку й характеру

"НА СТОРОЖІ"

Торонто

1962

Обкладинка М. Левицького

Друкарня "КИЇВ", 686 Річмонд вул. Торонто, Онт.

*Світлій пам'яті
моего брата Олександра,
скритовбивчо замордованого
Гештапом у Берліні.*

ПАТРІЯРХОВІ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

у 100-ліття з дня народження
ЄВГЕНА ХАРЛАМПОВИЧА ЧИКАЛЕНКА

Дня 21-го грудня 1961 р. сповнилося сто літ з дня народження Є. Х. Чикаленка, який в 1907 р. заснував у Львові Академічний Дім для української академічної молоді.

Наша коротка історія про цей Український Академічний Дім є виявом подяки й звеличання світлої пам'яті Патріарха нашого національного ренесансу — заслуженого громадського і культурного діяча, мецената української культури, правдивого патріота та народника — Євгена Х. Чикаленка.

Юліан Бескид

I.

Історія Українського Академічного Дому у Львові при вулиці Супінського 21 тісно пов'язана з життям української нації на Західній Україні.

Сотні українців — студентів університету — жили, працювали над поширенням і поглибленням свого світогляду в Академічному Домі під час своїх академічних студій.

Український Академічний Дім у княжому городі Львові при вул. Супінського 21 був уфундований меценатом української науки, визначним українським патріотом, Євгеном Чикаленком, який жив у східніх областях України — і все своє життя та все своє майно присвятив потребам української нації.

На мармуровій настінній таблиці у входному коридорі в Академічному Домі золотими літерами була виризьблена присвята: „Євгенові Чикаленкові, меценатові української академічної молоді, що велів коштом дарованих на побудову Академічного Дому 40 тисяч золотих карбованців уфундувати житловий осередок для студіюючої української молоді в княжому Львавгороді.”

Високий і просторий, триповерховий Академічний Дім, з українськими взорами на всіх фронтових стінах, займав рівну площу, яка від входу лежала при вулиці Супінського ч. 21, лівим боком прилягала до горбів Цитаделі, а з правого боку межувала з забудуваннями Професорського Дому та з північного заходу вривала-

ся на горбовину при вулиці Пелчинського, з широким видом на зелені узгір'я Стрийського парку. Наліво за високим парканом (який, до речі, був побудований радше як охорона перед нападами польських бойківців на Академічний Дім) була чисто вдережана тенісова площа, згодом квітники та далі направо високі вхідні сходи.

Економічно будинок був дуже доцільно поділений: самий низ, тобто підвал направо — коли стояти лицем до Академічного Дому — займав велику й глибоку кімнату з паровим кітлом, що системою кальориферів огрівав усі житлові приміщення дому. Збоку була лазничка з душами, а напроти вхід до харчівні та кредитова крамниця з харчовими припасами й шкільним приладдям. Сходами направо ви входили до просторії, завжди чисто та естетично вдержуваючи харчівні з широкими в два ряди столами й кріслами. З лівого боку було вікно до кухні, крізь яке подавали, згідно з закупленим у чергового квитком, харчі. Окрім обслуги не було, кожний підходив до віконця, віддавав квиток й одержував — залежно від пори дня — в чистій, порцеляновій посудині бажані харчі. Нагляд над санітарно-гігієнічним станом кухні та готовуванням страв мали пані з Союзу Українок, зокрема завжди діяльна та по-материнському дбайлива п-ні Ірина Павликівська, відома сусільногромадська діячка.

Перший поверх, або радше партер, переділений вхідною кліткою з серпентинами сходів на вищі поверхи, направо від вулиці мав дві кімнати й напроти мешкання для сторожа дому, який упорядковував коридори, сходову клітку, лазнички, туалетні приміщення та по 9-ій годині вечора відчиняв вхідні двері для

тих, що пізно поверталися з своїх зайняття, або з вечірніх викладів.

На правому боці з бічного коридору вела ще окрема брама з дзвінковою системою для тих, що приїжджали з поїзду тощо.

Наліво з фронту була відчітово-навчальна просторя й соняшна зала, в якій були столи до писання, вигудні крісла, стільці й лавки. Тут кожний мешканець Академічного Дому міг переписувати виклади, вчитися, креслити пляни (важливі для студентів техніки), або зправлятися на своїх музичних інструментах (скрипка тощо). У цій залі відбувалися часто різні виклади, дискусійні вечори, сходини гуртків академічної молоді, напр. — гуртка математиків і фізиків, філологів, медиків, торговельників, техніків, фармацевтів, правників та інших університетських факультетів. Академічні вечори відбувалися з різних нагод, як Світо на честь Шевченка, Маркіяна Шашкевича, герой Крут, вечори присвячені творчості Івана Франка, Михайла Грушевського, поетки Лесі Українки, Жалібні сходини з приводу масового голоду в Україні, протестаційні сходини: проти московсько-большевицького поневолення України, проти масового висилання українців на сибірські каторги, проти ліквідації українських письменників у Києві, проти розстрілів московським катом найсвідоміших діячів культурного й релігійно-національного життя в Україні, проти польської окупації західніх земель.

Стіна в стіну з тією залею була канцелярія адміністрації Академічного Дому та осідок ТПО (Товариства Прихильників Освіти). Завданням адміністрації було вести реєстр мешканців Академічного Дому, приймати оплати за мешкання, дбати про лад, порядок, світло, опал, воду, опікуватися домом під технічним

оглядом (щоб дах не протікав, ринви були цілі й дощ не заливав стін з фронту; робити направки з-зовні будинку та дбати про естетичний його вигляд назовні). Крім того головним теж завданням ТПО було: знати про моральний стан академічної української молоді, передбачати й заздалегідь спрямовувати довірену їм молодь на позитивні й конечні в житті кожної великої нації шляхи: глибоких ідейних змагань та жертвенности й посвяти в праці для батьківщини.

Сама система життя і праці високошкільної молоді, що жила в Академічному Домі, не була зовсім подібна до давніх бурсацько-виховних систем, ані касарнально-вояцьких ригорів примусової дисципліни, спілого послуху проводові. Це була духовна дисципліна молодого провідного активу української нації, що глибоко усвідомив собі своє місце, ролю і завдання у житті народу.

Дуже помилився б той, хто думав би, що молодий український юнак, який приїхав з своїх пшеничних долів, чи навіть з бідолашної Лемківщини, де люди крізь сльози сміялися, що „овес такий родиться, що й жабі вуха видно”, і записався на любий собі факультет університету, мріяв лише про те, щоб якнайскорше вивчитися — стати лікарем, професором, адвокатом, чи інженером і гроші робити та без журно, легко й присмно жити.

— Ні, голубе сизокрилий, ні! Ми, українські студенти, що жили в Академічному Домі, в княжому, нашому від сторіч українському городі Львові, мали далеко, далеко вищі аспірації та пляни на довгу дорогу нашого життя.

— Перше: високу нашу університетську освіту ми здобували одинцем, кожний зокрема, не для себе са-

міх. Цю освіту і всестороннє знання здобував кожний український студент університету для своєї рідної, української нації. Для піднесення і збагачення матеріального, морального й духового життя України.

Далі: наша поразка по першій світовій війні не скалічила ані не зламала нас, але поклала на нас багато більше обов'язків, ніж перед поразкою з поляками, москалями та іншими „приятелями” України з заходу, півдня та інших сторін світу й меж нашої Батьківщини.

II.

Початків студентської організованості треба шукати в XIX ст., хоч тоді ще студентські товариства не зуміли відразу витворити тривалих форм. До більшого значення доходить київське студентське середовище, яке в 1860 роках оформилося в Київську Громаду, яка поклала багато праці в культурно-освітній діянності, але не мала визначених організаційних форм, ані устійненої програми.

Нестатутовим товариством була і львівська студентська „Січ”; далеко краща доля припала віденській „Січі” (заснованій 1868 р.), першому українському студентському товариству з власним статутом, із найбагатшою традицією (товариство проіснувало до закінчення другої світової війни). Заохочене віденською спробою львівське студентство закладає 1870 р. „Академічну Бесіду”, яка існує тільки до 1877 р. З черги 1892 р. виникло в Галичині студентське товариство „Ватра”, яке об'єдналося з „Братством”, що було 1882 р. зорганізоване на студентському вічу в Коломиї, в спільну „Академічну Громаду”, яка з перервами про-

існувала до часів польської окупації (1921). Поруч „Громади” існувала від 1898 р. як фахове об'єднання студентів політехніки „Основа” (до 1944 р.).

Розвиток студентського життя пожвавлюється на переломі XIX і XX ст. ст. На східніх і центральних землях широко розгортають свою працю громади з кінцем XIX ст. Молодь усіх високих шкіл об'єднується за територіальним принципом у т. зв. земляцтвах, які початково були нелегальні. Земляцтва іноді організували політичні демонстрації. У Києві 1903 р. з'являється рукописний нелегальний часопис „Вісник Української Київської Студентської Громади”. Харківська група вливається до нелегальної Революційної Української Партиї (РУП), яка підтримувала живі зв'язки з Галичиною і чимало спричинила до завершення кристалізації світогляду галицької молоді. Видатну роль при цьому відіграв поважний студентський орган „Молода Україна” (Львів 1900-1902), який вперше відзначив домагання політичної незалежності України. Орган згуртував низку осіб, які унапрямлювали тодішнє студентське життя (О. Грабовський, В. Старосольський, Є. Косевич, Л. Цегельський, В. Темницький, А. Крушельницький, С. Горук).

На активізацію студентства вплинуло й намагання заснувати український університет у Львові. Вперше таку вимогу винесено на вічі в університетській справі (Львів, 1899, референт М. Галущинський). Це домагання викликало шовіністичну реакцію польської професури й студентської молоді. Боротьба набрала гостроти, почалися нелегальні віча, сутички й демонстрації; сенат одобрив і вибрав представників та звернувся до своєї польської молоді з закликом до погромів, що призвело 3. XII. 1901 р. до сецесії 440 українських сту-

дентів із Львівського університету. З поставою студентаства солідаризувалася вся українська суспільність, яка зібрала потрібні гроші на студії в позакрайових університетах. Сецесія, оспорювана частиною молоді, як „утеча з поля бою” й „пасивний вияв спротиву”, причинила до пропаганди української справи й мала найбільше позитивне значення для створення настрою солідарності серед загалу громадянства. Це був початок багатої традиції боротьби за українське високе шкільництво. Після сецесії боротьба за університет у Львові повернулася до попередніх форм, набуваючи гостроти в 1907 р. 23. I. студенти поруйнували авлю; це спричинило арешт 116 студентів, які, вимагаючи звільнення 5 заарештованих, провели 4-денну голодівку, закінчену успішно. Часті сутички з польськими студентами, у яких було по кілька десят поранених, вимагали керівного осередку. Ним став таємний „Комітет Української Молоді (КУМ). Але незабаром студентство відчуло потребу легального центру, тим більше, що в низці університетських міст постали студентські товариства, які вимагали координації праці.

Заснована 1888 р. в Кракові „Громада” проіснувала 7 років; у Граці існувала від 1895 р. „Русь”, згодом перейменована на „Січ”. В Інсбруку студіювало чимало богословів. Пожвавлення життя віденської „Січі” датується від часу сецесії, коли до Відня приїхало 305 українських студентів. Виявом пожвавлення праці був виданий 1908 р. в 40-річчя товариства, за редакцією д-ра Зенона Кузелі, ювілейний альманах. Сецесіоністи заснували в Празі 1902 р. „Українську Громаду”, яка проіснувала до першої світової війни.

Перший Всеукраїнський З'їзд (Львів, 1909) створив централю; на тому з'їзді були присутні делегати

з московської займанщини. Покликаний до життя Український Студентський Союз (УСС, перший його голова М. Залізняк) об'єднав також студентські секції, які розгорнули живу культурно-освітню працю серед селян, про що звітував УСС у своїх річних звідомленнях, які появлялися окремими випусками (в 1911-12 рр. — 586 просвітянських рефератів, 21 курс, 48 аматорських вистав).

Кульмінаційним пунктом боротьби за український університет став 1910 рік, коли на нелегально скликаному вічі загинув від польської кулі (1. VII. 1910 р.) член КУМ А. Коцко, а 101 український студент став перед польським судом. Ця подія мала для ментальності майбутніх студентських генерацій вирішне значення.

У 1913 р. відбувається у Львові 2-ий Всестудентський З'їзд із програмовою доповіддю д-ра Дмитра Донцова. В цьому ж році з'являється орган УСС „Шляхи”, за ред. Ф. Федорцева та Ю. Охримовича, як і орган опозиції „Відгуки” (І. Чмола), який наголошував конечність військової підготовки українців.

Світова війна перериває організовану працю студентства, яке великою масою вливається у формaciю Українських Січових Стрільців, що перебрали студентський орган „Шляхи”.

Період визвольної боротьби не сприяв студіям і постанию студентських організацій; молодь працює здебільша в політичних партіях. Студентство Київського університету й новозаснованого Народного університету вирішило організувати окремий Студентський курінь Січових Стрільців, до якого вступила також гімназійна молодь.

Студентський курінь під командою Омельченка,

посланий на оборону столиці, був розбитий у бою під Крутами 29 січня 1918 р. Для виховання наступних студентських генерацій Крути мали велике значення. Після здобуття Києва більшевики нещадно розстрілювали всіх студентів і гімназистів, записаних у бойовий курінь.

Большевицький режим довів до повного занепаду самостійного студентського життя на східніх і центральних землях України. Вільне життя могло розвиватися тільки на еміграції. Українське студентство під большевицьким режимом могло виявляти свою думку тільки в нелегальних організаціях молоді (Спілка Української Молоді).

На західніх українських землях, окупованих по невдачі визвольних змагань поляками, теж погіршилося положення, але відновилася традиція боротьби за українське високе шкільництво. Поруч принципових і престижевих справ вирішальним у цій справі було становище польських університетських владей, які не допускали українського студенства до студій. Це дозвело до створення таємного Українського Університету, що вимагало величезних зусиль, і студентство цієї доби всі сили спрямувало в цьому напрямі, передусім організовано фонди для втримання своєї високої школи. Відповідно до потреб цієї боротьби була побудована й студентська організація.

III.

Зайнявши Львів, поляки скасували всі українські катедри й доцентури, а наказ від дня 14. VIII. 1919 р. дозволяв вступати до університету тільки тим, що служили в польській армії і є польськими громадянами.

Тоді українське громадянство почало влаштовувати для своєї молоді університетські курси. До цієї справи взялося у вересні 1919 р. Наукове Товариство ім. Шевченка, далі Т-во Українських Наукових Викладів ім. Петра Могили і, нарешті, Ставропігійський Інститут. Але польська влада всі ці курси заборонила. Вичерпавши легальні засоби, вирішено було зорганізувати таємні курси (1920 р.) з трьома відділами: філософічним, правничим і медичним. Вони тривали до червня 1921 р., а в липні 1921 р. їх переорганізовано в Таємний університет на зразок західних європейських університетів (ректор В. Щурат, потім Маріян Панчишин, потім Євген Давидяк; всіх катедр було 54; студентів — 1,260. Медичний відділ мав тільки два перші роки теоретичного навчання, на дальші студії студент медицини мусів виїздити за кордон). Студентів і професорів стала переслідувати поліція, але університет розвивався, і в 1922—23 рр. було вже 65 катедр і до 1,500 студентів. Університет провів сотні іспитів і видав чимало докторських дипломів.

У зв'язку з систематичним переслідуванням студентів і професорів Сенат університету подав меморіял до Ліги Народів (15. XI. 1922) — за той час студії в Українському університеті признавали закордонні університети. Щоб спаралізувати діяльність Таємного університету, Польща законом (26. IX. 1922) про так зв. воєвідську автономію зобов'язалася найпізніше до кінця 1924 року заснувати державний університет. Маючи це на увазі, українські чинники 30. VI. 1923 р. післи домагання удержання Українського університету, а 28. VII. 1923 р. українська парляментарна репрезентація з Волині зголосила в законодавчих установах спішний внесок у справі негайногого поладнання цієї петиції. Але

польський сейм спішністю внеску відкинув і передав справу освітній комісії. Водночас українські наукові та громадські чинники внесли до польської влади на схвалення статут Т-ва п. н. „Кураторія українських високих шкіл у Львові”, але 24. VII. влада відіслала цей статут назад. Проти цієї постанови внесено відклик до міністерства внутрішніх справ, мін. освіти і Ради міністрів.

Кураторія існувала далі (голова В. Децикевич). Відтоді переслідування університету набрало вже іншого характеру; проти всіх українців-урядовців, що були професорами Українського університету, польська влада наказала розпочати дисциплінарне слідство; на студентів і університетських керівників спадали адміністративні кари, атмосфера в університеті ставала дедалі важчою, під кінець 1925 р. працю університету припинено, а майно передано поодиноким установам.

Українське студентство пробувало відновити свої давоені організації (Український Студентський Союз, Академічну Громаду, „Основу”). Студентський З'їзд, який вирішував справу Таємного університету (липень 1921), відновив також Комітет Української Молоді. Проте вже в жовтні 1921 р. польська адміністрація розв'язала Український Студентський Союз (останній голова Я. Чиж) і Академічну Громаду. Відповідно до нової ситуації черговий студентський з'їзд (XI. 1921) створив нову централю — Українську Крайову Студентську Організацію, перейменовану згодом на Професійну Організацію Українського Студентства (Профорус), очолену Українською Крайовою Студентською Радою (УКСР), якій підлягало 10 окружних студентських рад (ОСР) і 50 повітових студентських рад (ПСР).

Першим головою Профорусу став Петро Ган. Профорус відбував щорічні з'їзди й нелегально видавав „Наш Шлях” (1922) і „Студентські Вісті” (1923).

З занепадом високих шкіл у Львові (1925) ліквідувався й Профорус. Позбавлене централі крайове студентство втрачає на кілька років організоване життя, а вся праця концентрується на еміграції.

Політичні режими на займанцінах зумовили те, що централія українського студентського життя мусіла постati за кордоном. Звертаючись до передвоєнних традицій, скликано в Празі 3-їй Всеукраїнський Конгрес, на якому оформлено Центральний Союз Українського Студентства (ЦЕСУС). Рівнобіжно виникла Централія Допомоги Українському Студентству (ЦДУС), яка однак 1923 р. злилася з ЦЕСУС. Первішим головою централі був Петро Ган. Осідком ЦЕСУС була в 1922-1934 рр. Прага, а 1934-1945 — Відень.

ЦЕСУС — це найбільше досягнення української студентської організованості. У внутрішній організації найбільше заслужилися другий і третій президенти Ігор Федів (1923-24) і М. Масюкович (1924-25).

Другим поважним досягненням ЦЕСУС — поруч із об'єднанням українського студентства — була його праця на міжнародному форумі, а найкращим показником виконаної в цій ділянці праці може бути факт, що в 1921-1937 рр. ЦЕСУС узяв участь у 28 міжнародних студентських конгресах. Найбільші заслуги в полагоджуванні міжнародних зв'язків мав В. Орелецький, який очолював ЦЕСУС у 1925-26 і 1927-33 роках. Органом ЦЕСУС був „Студентський Вісник” (1923-31).

Під кінець 20-их років у зв'язку із зменшенням числа студентів за кордоном і зміцненням життя студента на Західній Україні питома вага автоматично пересувається більше з Праги до Львова: Після припинення „Студентського Вісника” його функції пере-

бирає львівський „Студентський Шлях” (1931-34). Усе життя — після занепаду українських високих шкіл у Львові, зосереджується в Українськім Академічнім Домі, при вул. Супінського 21. При університеті заснувалася Студентська Громада, яка стала головним тереном боротьби з комуністами, вплив яких занепав у 1926-1927 рр. Провід перебрала коаліція націоналістичного й радикального студентства (голова Осип Боднарович). Координаційного чинника між львівськими товариствами чи між університетськими осередками в Польщі не було. Лише 15. XII. 1929 р. відбувається 1-ша крайова студентська конференція, яка обирає Центральний Студентський Комітет (ЦСК), доручаючи йому підготувати організацію Крайового Союзу. Він постає на 2-ій конференції в березні 1931 р. під назвою Союз Українських Студентських Організацій під Польщею (СУСОП; перший голова Володимир Янів, який очолював і ЦСК). З нагоди 2 конференції з'являється перше число „Студентського Шляху”. СУСОП проявляє свою діяльність аж до розвалу Польщі як організація напівлегальна, що не перешкоджає йому розвинути жваву та всебічну діяльність. Він об'єднав, крім 27 товариств з 5 університетських центрів (Львів — 18, Krakів — 5, Познань — 2, Вільно і Варшава — по 1) ще 65 повітових секцій (1932-33). Згуртовано студентів бл. 2,500. Секції вели інтенсивну культурно-освітню працю — 997 доповідей, 546 організаційних поїздок, 145 концертів, 206 театральних вистав, 116 постійно ведених товариств — за 1932 р. Значні досягнення мав СУСОП і в ділянці спорту, де за посередництвом Українського Спортивного Клубу (УССК) активізував діяльність Українського Спортивного Союзу й засобами „Студентського Шляху”

зорганізував спортивний тижневик „Готові”. Ця діяльність веде до частих репресій, які досягають кульмінаційного пункту в 1934 р., коли голову Ростислава Волошина та обох його попередників поліція (розуміється: польська!) арештувала, а „Студентський Шлях” закрила. Зорганізований замість нього „Студентський Вісник” зміг спершу (1935-38) з’являтися тільки не-періодично; в 1938-39 рр. він знову перетворився на місячник під редакцією Мирослава Прокопа. Відбутий у березні 1939 р. 7-ий Конгрес був повністю арештований і всі його учасники були ув’язнені аж до капітуляції Львова (або радше — на основі договору Рібентроп-Молотов — Львів окупували большевики!).

IV.

Український студент університету мав основне завдання: своєю високою освітою і працею свідчити перед рідним народом і перед світом право до життя своєї нації та це право здобути!

— Виховавши себе всесторонньо, спрямувати це виховання для свого українського народу й тим самим свій поневолений народ вивести на широку політичну арену.

— Зайнятися всіма справами, які стоять понад особистими та приватними інтересами, отже виходять поза круг справ окремої людини; увійти в глибину загально-громадського характеру, бо лише на цій площіні базується життя нації у зв’язку з спільнотою народів. Праця для росту свого народу ніколи не може бути закінчена, бо вона потребує все нових думок,

широкого плянування, передбачування, рішень, постанов і довершених діл.

— Всіма шляхами та всіма річищами черпати ників, поетів, публіцистів, знавців усіх ділянок мистецької освіту, бо нашій Батьківщині треба: науковців, професіоналістів, організаторів, фахівців, письменства, корифеїв науки та розумних суспільно-громадських робітників у кожній ділянці життя нації. Це все, зібране разом, творить культуру нації.

V.

Як уже згадано, в приміщеннях Українського Академічного Дому урядувало Товариство Прихильників Освіти. Це була інституція ширшого громадського характеру, хоч в її компетенції був подекуди нагляд над навчально-освітньою працею української університетської молоді для спрямовування цієї молоді на відповідний факультет, передбачування труднощів у науці. Часто зверталася вона з порадою або пригадкою до студентів, коли виринула потреба батьківської руки та крашої опіки супроти менше дбайливої в науці, або менше талановитої високошкільної української молоді. яка жила в Академічному Домі.

Основним завданням ТПО була громадсько-моральна опіка над академічною молоддю, допомога незаможним, грошові позички на студії, оплати університетських такс, вирішування спірних справ внутрішнього характеру та зовнішньої правної оборони перед безправ'ям польської адміністраційної влади у Львові. що потайки влаштовувала нічні (деколи й серед білого дня) напади польських поліцаяїв на мешканців Українського Академічного Дому. Демолюючи примі-

щення, поліція побивала гумовими палицями (деколи аж до крові!) українську університетську молодь (думає часто під час сну!) та безпідставно арештувала її придержуvala майже з правила без слідства — в тюремах при вул. Казимира ІІІ, або на Лонцкого, перешкоджуючи тим у студіях українським студентам університету.

Провід ТПО складався з старших віком, досвідчених своєю суспільною працею громадян, які любили і розуміли українську студентську молодь та бажали її добра. Меценат українських студентів Вол. Децикевич, радник О. Кульчицький, о. д-р С. Конрад, о. проф. Г. Костельник (як духовні вчителі української університетської молоді) та інші гаряче піклувалися морально-духовим ростом українського студентства.

До справ ТПО належала ще ділянка правної оборони українських студентів університету в політичних процесах, що були наслідком провокацій польської поліції, або виникали зовсім природно з дій самооборони, політичної акції в краю та з діяльності українських явних і таємних визвольно-революційних організацій.

Збуджене визвольними змаганнями бажання волі сколихнуло всіма прошарками українського народу на Західній Україні й український студент університету не думав обмежуватися до книжки й відрізувати себе від свого загалу! Тим більше, що політична незрілість польських окупантів прямо дикунськими актами (не-признання українського університету, заборона впливати на окремі факультети університету, заборона друкувати й поширювати українське національне слово, розв'язування легальних українських організацій — „Просвіта”, „Рідна Школа”, „Українська Коопера-

ція", „Сільський Господар", „Відродження" і т. д.) змушувала до протидії, яку очолював — бо це було його священним обов'язком — український студент університету. В цьому вогні боротьби, під проводом і в рядах УВО і ОУН, кувалися українські характери молоді, яка передавала своєму рідному — українському народові найвищі цінності, що творять загальний характер нації.

Головними представниками політично-правної оборони перед ворожкою польською владою для української університетської молоді (не лише у Львові, але в цілому краю) були: д-р Степан Шухевич, д-р Володимир Старосольський, д-р Степан Баран, д-р Павенський, д-р Лев Ганкевич, д-р Семен Шевчук та посли до польського парляменту: Василь Мудрий, Володимир Целевич, інж. Василь Творидло, д-р Корнило Троян, д-р Василь Блавацький, Остап Луцький, Олекса Яворський, о. Ганущевський і В. Кохан та інші українські діячі.

Українська академічна молодь тих часів (у загальному беремо до уваги події в краю в роках між 1924 до 1934 та частинно до початків другої світової війни, тобто до вересня 1939 року), знаючи докладно причини невдачі наших визвольних змагань, зрозуміла зовсім правильно, що не конференціями та пактуванням, але революційним шляхом треба йти до здобуття волі та державної незалежності України.

— Треба себе виховати та зорганізувати в тому дусі й ввести українську націю в зорганізоване соціально-політичне русло боротьби за свою волю і незалежність!

— А якби хто хотів знати, де починається політика й політична мудрість, — то на це дасмо відповідь:

— Від порогів нашої, рідної, української хати. Від тієї хати -- байдуже, чи вона соломою, черепицею, чи бляхою крита; байдуже, що в цій хатині бували печі без коминів, а взимі люди й тварина разом в одне дихали, щоб себе взаємно нагріти! У цій ліп'янці-хатині нас українська мати здорових, без лихої спадчинності, з твердими, як криця, руками до праці, з бистрим розумом і з глибокою шляхетністю в серці — на світ привела.

— І вона, ця українська мати, змалку вчила нас кришину хліба з землі піднести, людей шанувати й Бога любити.

— Набирали ми сили й життєвої мудrosti з тієї чорної грудки батьківської ріллі, що її наші прадіди, діди й батьки своєю кров'ю і потом зрошували й за нею в довгій, віковічній борні своїми головами накладали.

— Бо український студент університету все повинен був знати: себе вчити, своїх менших братів навчати; себе гуртувати й свій рідний рід — народ сильними вузлами зв'язати та організувати.

— На те організувати, щоб все те, що сторіччями було занедбане, знехтоване та неволею сковане, — до нового життя воскресити та стомилевою ходою вивести на рівні дороги вільного, національного, — без страху, без примусу та без кайдан — життя!

VI.

Ось якого політичного розуму нас споконвіку навчали: — Коли, бувало, стихія знищила засіви, то люди казали: „І гуни несли на наш край загаду”; коли ж смеркалося, то мати мовила до дітей: „Не виходи на-

двір, бо москаль тебе з'їсть”, а коли діти пустували: „До ляха тебе занесу.” Тож не лисим дідьком-чортом, ані бабою-відьмою, чи вовком-вовкулакою, але „москвином, ляхом, гуном і німакою” страшили. Це була перша національно-політична абетка.

Страхітливі економічні злидні були на українсько-му селі, де один сірник на четверо ділили, а на омасту пісної картоплини жменьку чорної соли в доброго сусіда позичали; де жили столітні діди, але вони на своєму довгому віку ані залізниці не бачили, ані не знали, що таке телефон і радіо. Всевладним паном там був чужий поліцай; в українських сільських і міських школах чужа (польська, німецька та московська) мова, в усіх урядах чужинці, а всі українські міста на ЗУЗ у польських і жидівських руках.

Ці економічні злидні в кров і кість в'їдалися українським низам. Дерев'яною сохою орав наш український господар свою ріллю та заволочував терням свої засіяні нивки. А щоб заробити лепту при воженні каміння на болотнисту дорогу, то треба б йому наново хреститися та на старість змінити свою метрику на „родовитого поляка”. При тому всякі податки-драчки живу шкіру дерли з українського села, а голод морив українську дітвому, що хіба тоді пила молоко, коли смерть стояла в її узголів’ї. Старші віком люди взагалі не знали, який смак овочів і городовини, а курку різали тоді, коли й ворожка не мала ліку для вмираючого. Стихії, повені бушували повною ходою, а за оберемок сухих патиків з лісу треба було панові панщину відробити: за тридцятий сніп жнива покінчили.

Де мала б школа стояти, там широкими бедрами розсілася корчма, що п’янство й крадежі сіяла по селу. А коли було на ціле село декілька годинників, то й так

люди час пізнавали по сонці, або коли ричала на оборі тварина, то час їй жміньку пісної паші в жолоб підкинути.

Ограбували до живої крові чужі полчища українське село під час першої світової війни; то одні, то знов інші зрили ріллю на свої окопи й глибокими долами врізалися гарматні стрільна в родючий чернозем. Принесла війна руїну, попелища, калік, вдів і сиріт. Лиш на час завітала воля — своя, українська влада в Києві та Львові. Прийшли чужинці — червоні москалі, поляки, чехи й румуни й гострі зуби заскалили на українську землю та її люд.

Український студент університету, що жив в українському Академічному Домі, знов про те все, що діється в його рідній хаті, в його рідному селі, або в містечку. Він і нічого не сподівався від своїх батьків поза кришинкою чорного хліба та теплого материнського слова, що босоніж ішла аж до залізничної зупинки, виряджаючи свого сина до школи.

Мав же той студент свитину здерти з батька, або чотири дрібні копійки згорнути з стола, що призначенні були на податок?

— Відважно й твердо пробивайся, сину, крізь свої шкільні пороги та не давайся! — корявою від праці рукою держав батько сина й глибоко дивився в його очі.

— За себе й за нас учися, щоб ти не мусів двигати це чорне ярмо.

— Але, що це все має спільногого, — дехто записає, — з історією Українського Академічного Дому у Львові?

Безперечно має багато спільногого. Тут в'язався спільний вузол того, що мало незабаром приспішеним темпом і стомиловою ходою наблизитися та своїми ді-

ями, працею і організацією збудити народ і дати йому повне відродження.

Економічне, господарське, освітнє та національно-політичне відродження.

**
*

За моїх часів між українськими студентами університету у Львові були й такі, що мали за собою всі фронти першої світової війни та полони, і закінчені студії в таємному Українському Університеті. Не боялися вони починати наново, від початків високу науку, ані не відстращувало їх те, що вони з молодиками в одній шкільній лаві мусять сидіти.

Коли сьогодні з перспективи минулих літ доводиться писати про тодішнє українське високошкільне — академічне життя (не лише у княжому Львові, але й у Празі, Відні, Інсбруці, в Данцігу, Krakovі, Любліні та у варшавському університетах учився український студент), то найперше потрібно зображені причину, чому український студент університету не лякається ані нестатків, ані голоду й холоду як та міль — в'їдався в книжкову мудрість (доволі часто заробляючи у вільних годинах на важкій фізичній праці, або в кращому випадку переписуванням скрипітів і виготовлюванням праць для своїх матеріяльно краще забезпечених спітоваришів)? Відповідь проста: український студент університету — крім того, що мусів для себе здобути все-стороннє знання, був зобов'язаний це знання і себе самого віддати на повну й беззастережну службу своєму — українському народові. Цього він був свідомий. Яка сила волі заставляла його „кувати” з позиченого рукопису, чи машинового скрипту потрібний до іспиту матеріял, щоб пройти на вищий рівні академічної освіти!

В Українському Академічному Домі з правила о 10-ій годині вечора вимикиали електричне світло. І тоді не спочивав український студент університету, але держав в одній руці книжку, а в другій близько — свічку. Читав і вчився, а свічка гєрла в жмені, насторожувала увагу, бо не знати було, чи не вбіжать польські поліцаї до кімнат і не почнуться перетрушування сінників, валізок і кишень, шукаючи за револьверами, бомбами та нелегальною літературою (для поляків кожне українське друковане слово звалося нелегальщиною, або підривною роботою).

В очах влади кожний український студент університету обов'язково мусів займатися протипольською діяльністю, що на основі закону було заборонене та каральне.

Не можемо відкидати цього твердження, адже сам розум так диктував. Однаке не кожна людина надається до підпільно-революційної організації.

Знаючи дефініцію, що на державний твір складаються територія, населення та влада, український студент університету мав своєю освітою і своєю організованістю всюди, де житимуть українські люди, занести те світло, що приспішило б, оживило, або радше оформило найважливіший чинник у державницькому розумінні — владу, бо територію ми мали, населення теж, а за владу треба боротися.

VII.

Це був внутрішньо-політичний чинник життя українського народу в Галичині, що завершувався підпільно-революційною та явною (економічно-господарською та освітньо-організаційною) боротьбою за право

господаря на своїй землі. І цю боротьбу — під проводом старшої генерації та нових (зовсім слушно: більш активних революційних, непримирених до польських займанців) сил вело українське студентство. Воно вийшло з свого рідного середовища, вибилося своєю працею на верхи й тим притягнуло свій народ вірно до себе. Народ вірив у свої сили та запопадливо організував себе, знаючи, що лише в його організації запорука перемоги.

Однаке в тому не завершувалася вся праця українського студента університету й тих, що дипломами завершили свої університетські студії. Далеко важливіші питання політичного характеру потрясли душою українського студента й у тому і цілого українського народу на ЗУЗ.

— Московський хам, сторіччями плеканий садист, жорстокий вандал і нещадний народовбивник появився в повній своїй дикунській наготі на арені державно-політичного життя світу й загрозою повного знищення всіх духових і фізичних цінностей народу наступав на Україну.

— Знищити всі вікові надбання української культури, знівечити всі змагання до вільного життя, в найжорстокіший спосіб сплюндрувати багатства української землі, завести богохульство й в живій крові українського народу скупати кожну грудку його відвічної землі, — ось чого бажав московський хам з кокардою на лобі комуно-большевизму-марксизму, ленінізму, сталінізму і сьогодні хрушевізму.

„Жовтнева революція” з 7 листопада 1917 року звалася за офіційною московсько-большевицькою номенклатурою „пролетарською”. З самого начала, проводячи політику пролетаризації селянства, економіч-

ної його експропріації шляхом масового переселення та фізичного знищення, — большевизм ішов до нещадного винищенння українського народу. Стосував методи терору й нищення, не знаючи ані вийнятків, ані жалю. Не існувала ніяка межа люті, перед якою спинився б московсько-большевицький бандит.

Мільйони українських селян стали жертвою гасла „ліквідації куркуля як кляси”, яке, за звуженим обсягом клясової формули, за згадкою куркуля, ховало універсальний та всеохоплюючий сенс. У наслідок тієї ліквідації по багатьох селах і навіть районах України не лишилося селян: одні були виселені, інші репресовані; одні розбіглися, інші вимерли з голоду. Країна, що колись годували цілу Європу, гинула та вмириала на вулицях міст біля воріт хлібних крамниць. Забиті дошками стояли хати. „Спролетаризований” селянин не смів був жити в своїй з діда-прадіда власній хаті. Всяке почуття власності, зв’язок з місцем послидовно викорінювали.

Впарі з „пролетаризацією” селянства йшла „пролетаризація” інтелігенції. Це означало, що українська інтелігенція, як провідна група, мусіла зникнути. Пролетаріят повинен заступити місце інтелігенції. Больщевики застосували до української інтелігенції ті самі заходи, що й до українського селянства: репресії, масові переселення та безоглядне масове й поголовне винищування.

Не чужою була для українського студента ця московська вандалістично-азійська потвора, що наважилася відразу загарбати всю Україну, а в дальншому у своєму загарбництві почала посягати на весь вільний світ.

Побудоване радикалізмом і трильовциною, сель-

робівством і русотяпством підґрунтя в Галичині було подекуди сприємливе для комуністичних гасел, що їх таємно, при допомозі своїх ячейок, поширювали московсько-большевицька агентура. Однаке здорові національні кадри української інтелігенції в Галичині, з численними кадрами українського студентства, в пору побудували своєю національно-освідомлюючою працею тверду й високу греблю оборони народу перед московсько-большевицькою отрутою та охоронили цю вітку великого українського народу перед нещадною загладою.

Побудований на ґрунті царизму новий твір московського шовінізму й колоніалізму, що назвав себе Союзом Советських Соціалістичних Республік, відразу став нещадно нищити всякі прояви самобутнього українського життя. Правилом ставали масові розстріли українських патріотів. Терор і політика насильства стали синонімами СССР.

Большевизм, — починаючи з перших років захоплення влади, — весь час систематично, безоглядно та послідовно нищив українську інтелігенцію.

Український студент університету свідомий був свого завдання. Він знов, яка чекає на нього праця, тож мусів себе до того змагу глибоко підготовити.

Те, що сталося на всьому просторі колишньої царської Росії, не завершилося впродовж одного дня; духові елементи московської бестії нагромаджувалися на протязі століть і перейшли еволюційним шляхом у большевизм.

Садистичне ненависництво москвина до всього, що українське, і непогамована жадоба знищити кожного, що втілював у собі розум, сумління і дух українського народу, звернули тепер своє вістря в першу чергу проти української Церкви, української культури й української мови.

їнських традицій. Починаючи з перших днів більшевицької неволі в Україні, Москва нищить все, що не підкоряється її імперським плянам і спрямуванням.

Першим завданням московських більшевиків було поголовно знищити всю українську інтелігенцію, в цілому її обсязі, незалежно від соціального походження, віку й поглядів! Від найвидатніших — до найнепомітніших; від політиків і провідних діячів культури — письменників, філософів, учених з світовим ім'ям і з визнаною славою — до найбільше поміркованих, байдужих і пасивних хуторян, — однаково — чи були це представники старшої генерації, що проявляли себе як свідомі патріоти ще до революції, чи, навпаки, пленталися в хвості чужих — комуно-соціалістичних партій та промошували шляхи московсько-більшевицькій агресії, а згодом щойно під ударами московського обуха прозріли. Не пощадила Москва нікого й з народженого й вихованого вже за більшевизму покоління, яке не зігнуло колін і не ступило на шлях зради свого народу, але змагається за волю і державну незалежність батьківщини — України.

Москва довершила найжорстокіший злочин народовбивства в історії людства — вимордувала мільйони синів і доньок українського народу, а перш за все іого інтелігенцію!!!

Український студент університету знов добре всі жахливі події по той бік Збруча. Він знов, до чого йому треба готуватися, за що йому слід твердо боротися.

VIII

В обличчі найбільшої та найжахливішої загрози, що повисла над Україною з боку московського большевизму, — а на дальншому шляху історії над усім людством, зокрема ж супроти нещадного спустошення московським займанцем у всіх прошарках населення України, — і того, що вже сталося доконаним фактом, як теж і того, що мало ще статися — не у формі якогось фатуму, лише у наслідках гнилої до самих основ московської душі, яка сторіччями була підміновувана та виховувана всякими достоєвщинами, тургенієвщинами, купрініядами, лермонтовщинами та виявилося довершеною своєю формою марксизмо-ленінізмо-сталінізмом, — як перше та основоположне питання — якщо жити Україні та з нею цілому людству — це кочечність нещадної боротьби України з московським людожерою та народожерою.

— Москва не знає законів. Тому вся історія советської Росії — це великий щоденник ганьби. Проповідуючи особисту свободу, Москва вбила мільйони людей, щоб досягнути абсолютну владу. Владу — збудовану на страху і репресіях, з повним нехтуванням моральності та міжнародних зобов'язань. Вправно і підступно споторюючи правду, московська комуністична пропагандивна машина безперервно проповідує мир і волю, як нібито свою найкращу ціль. Підриванням господарства, саботажами технологічного поступу та підкупуванням політичного розвитку народів і націй, — згідно з політикою своєї московської, тотальної влади, Москва встановлює свою фізичну перевагу; без уваги на права, волю та потреби людей!

— Москва — це уосіблення масакри та ніколи не-здійснених обіцянок.

— Москва відвічний ворог України й тому все, що потрібне до боротьби з цим ворогом, мусить бути віддане, зорганізоване та поставлене на фронт за повне жниво волі, за життя без напасти, сумнівів і страху, але збагачене миром і надією.

— Це не філософія в здогадах, передбачуваннях, або і в голих намірах, але священий кожного українця обов'язок до повної перемоги боротися з Москвою!

Отже український студент університету не лише мусів подбати про осягнення своєї найвищої академічної освіти, але стати ідейним, жертвенним і завзятим борцем за волю свого народу.

Як бачимо на дальших етапах нашої української історії фронт визвольних змагань не конечно мусить стояти на кордонах, або поміж кордонами своєї батьківщини; фронт цей треба розтягнути на весь вільний світ і до тієї затяжної боротьби приклікати всі вільні народи світу.

— І це мав зробити разом з своєю старшою генерацією український студент та абсолювент університету. Через осягнення найкращих вислідів своєї високої науки та впрягнення себе в загальносвітову вільну економію, політику та культуру.

**
*

Нелегке було пробивання крізь життя і студії українського студента університету. Економічна нужда українського села під тодішню пору сильно віддзеркалювалась у житті його студентства. — З однієї книжки вчилися десятки студентів, а даровий (без цукру) чай був щоденною їжею. Скибка чорного хліба — це присmak і тарілка бараболі — оце й усе спасибі!

Зате ідеальне співжиття, дружба, товариськість, що стали святощами в кожного на дальшу дорогу життя, крім цього взаємна пошана, послух до старших і зразкова дисципліна в гуртовому житті українських студентів університету — мешканців Академічного Дому, при вулиці Супінського 21, у Львові — ціхували не лише душу тих високошкільних студентів, але й зв'язували в один вузол тих, що мешкали в Академічному Домі й тих, які жили в місті та приходили до Академічного Дому на сходини, збори, на спільне навчання, або лише на обіди та вечери.

Ми добре знали себе всі разом і один одного. Наші проблеми були спільні й наші обов'язки однакові. Не було винятків під жодним оглядом, бо й не треба їх було. Загально характеризуючи українського студента й абсолювента університету тих часів, — треба сказати, що не було між нами такого, який не міг би знайти спільної мови у взаємовідношенні та в спільному житті українського високошкільного студентства та не хотів би підпорядкувати себе під закони чести, обов'язку та моральної і громадсько-суспільної дисципліни.

Але, заки прийдемо до конкретнішого, або поіменного подавання в списку прізвищ наших студентів, приятелів, спіvmешканців та знайомих українських тодішніх студентів університету у Львові й мешканців Академічного Дому — коротко вернемося ще до самого дому.

І саме з авлі та входового голю вели на перший поверх широкі, нескрипучі, двічі кручені сходи на просторий коридор, обабіч якого були мешканеві кімнати. При цьому голі були дві великі кімнати з вікнами на місто, себто на вулицю Супінського (горішня

частина) й на вулицю Миколая з правобережнім узгір'ям Цитаделі. Наліво дві менші (триособові) кімнати та лазнички напроти.

Направо коридором знову до вулиць чотири (три й чотириособові) кімнати та інші чотири з видом на Стрийський парк. У кожній кімнаті було залізне ліжко з сінником (на солому) або матрацом, накривало й вовняний коц; побіч ліжка — шафка на підручні речі (щітки до чищення черевиків, гігієнічні прилади до миття тощо), під стіною — велика шафа на одяг і полицеі на книжки. Посередині стіл і крісла, або таборетики. Вікна венецькі, світла багато й свіжого повітря доволі. Кімнати прип'ятували за дижуром у кожній кімнаті окремо свої співмешканці, — на відпадки великі коші в рогах коридорів; вікна в кімнатах мали пружинові, автоматичні прислони. Вдержування порядків і чистоти на коридорах і в умивальках належало до обов'язку кожночасного сторожа Академічного Дому, якому, крім привітного мешкання, визначували відповідну місячну платню.

На другому поверсі розміщення кімнат подібне до першого поверху; зате на третьому поверсі, в двох рогах фронтом до вулиці Супінського були великі, на 6-8 осіб кімнати, про які насмішливо говорилося — на правому крилі — про „Камчатку”, на лівому „Зелений Клин”. Тут мешкали „новики”, себто ті студенти університету, що вперше вписалися на вище академічне навчання та були дійсно нові на терені Академічного Дому. Це не була ніяка кара, або приложення гідності мешкати на Камчатці. Справді не було в цій кімнаті низько вбудованих вікон, щоб дивитися на вулицю, однаке це зовсім не колотило спо-

кою мешканців тієї кімнати; крім цього вчитися треба було в першу чергу, на інше шкода часу.

Картограйства не було в Академічному Домі, ані пиячення та нечесних дій, бо на сторожі життя Академічного Дому стояв не поліцай, а глибока честь українського студента університету. Жодних сварок, бійок та будьякого галасування не сміло бути; — в Академічному Домі назрівав мозок і плекався український твердий, лицарський характер.

IX.

Український студент університету, крім своїх основних завдань учитися, був зобов'язаний активно виступати в суспільно-громадському життю, беручи участь у всіх національних імпрезах, маніфестаціях та принараджінних урочистостях.

До нашого обов'язку належало теж бути організаторами, або хоч би впорядчиками в часі національних походів вулицями нашого княжого міста Львова з нагоди важливіших історичних подій, в часі Йордану, що відбувався традиційно на Львівському ринку, в часі Зелено-святкових походів на могили поляглих за волю України, на Личаківському цвинтарі та окремо на Янівському. У неділі, або в свята йшли ми на призначенні стійки під українські церкви збирати добровільні датки й жертви на „Рідну Школу”, „Просвіту”, впорядкування могил поляглих борців за українську державність, на коляду та писанку для українських сиріт і вдів. Це не була примусова праця, але почесна. Кожний з нас радо вставав скоренько вранці, одягався якнайпристойніше та біг з запечатаною пушкою на призначене місце на розі вулиці, перед входовою брамою церкви, або на перехідній дорозі.

СВІДОЦТВО ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ...

Ось так виглядала велика кімната в Академічному Домі при вулиці Супінського 21, після нападу польських бойкарів-студентів на Акад. Дім. Поляки знищили багато інвентаря та багато цінних праць мистця Олекси Новаківського, якого саме відбувалася в залі Акад. дому велика виставка олійних картин. Це відбулося 1 листопада 1928.

Ще іншим нашим обов'язком було зголоситися в канцелярії Головної управи „Просвіти” при Ринку та в директора Семена Магаляса — нашого великого друга, людини незвичайно милої поведінки, з лагідною усмішкою на устах та вояцькими бистрими очима.

— А ви, пане товаришу, мовив директор Магаляс, стискаючи твердо руку, — поїдете в неділю раненько тим поїздом, що до Перемишля. На п'ятій зупинці вийдете з поїзду та підете два кілометри до села. У церкві буде Служба Божа й по відправі зголосите

в о. пароха та в читальні „Просвіти” виголосите реферат на тему (я беру тут окремо про себе, бо так мовив до мене директор Магаляс) — „Культурно-освітнє відродження Лемківщини”. Інші теми були такі: Крутий визвольні змагання, Листопадові події, Зимовий похід, Богдан Хмельницький у боротьбі з Москвою, Гетьман Мазепа, Княжі часи в Україні, Що треба знати свідомому українцеві, Які книжки читати, Про українську літературу, Про давнє письменство в Україні, Українська проза і поезія, Про господарські справи: кооперацію, пасічництво, рибогодівллю, птахівництво, гарбарство, молочарство, домашній промисел і торгівлю і т. далі, — маючи на увазі в першу чергу національно-освідомлене, питання для українського села, його економічно-господарського розвитку та вироблення світогляду й національно сильного, непохитного характеру українського хлібороба, ремісника, торговельника та провідника в боротьбі за визволення батьківщини й розбудову всіх ділянок національно-культурного й господарського життя.

Безмежно розлога національна нива стояла облогом і тому український студент університету мусів брати плуг у свої руки та її орати. Тому він мусів пильно сам себе вчити, щоб мати змогу інших навчати. З якою радістю зустрічали нас на українських селах! Битком були набиті читальняні залі, найменшого шепоту не було; великі й малі пильно слухали слів милого гостя зі Львова.

Це було приемне, почесне й незвичайно вдячне наше завдання їхати на українське село з доповідями. При тому директор Магаляс, як знаменитий організатор, що сам об'їхав усі українські читальні „Просвіти” та виголосив сотні доповідей, знаменито орієнту-

вався кого і в яку місцевість вислати з рефератом, на яку тему говорити, кого на місці покликати на предсідника сходин, кому передати окремі вказівки з головної канцелярії „Просвіти” та від кого осторонь держатися.

Це було під осінь 1932 р., як директор Маґаляс доручив мені поїхати до села Коропужа з рефератом.

— А про що я маю говорити? — стою безрадно в канцелярії „Просвіти” та думками блукаю — з історії, чи літератури, або науки...

— Говоріть про те, що знаєте найкраще, — лагідно всміхнувся директор Маґаляс. — Про Лемківщину... оповідайте.

З тим і поїхав я на село, був у церкві, а по Богослуженні кажу до зібраних людей у читальні, що з доручення Матірного Товариства „Просвіта” у Львові приїхав я виголосити одногодинну промову-доповідь про наші найдальше на захід висунені українські оселі.

Була друга година по полудні, коли я почав оповідати про життя в наших українських вічно зелених, княжих горах. На залі, мов маком сіяв, а я говорю, оповідаю, наче б напам'ять вивчився з книжки всякої всячини.

Навіть оком ніхто не ворухне, щоб не пропустити ані одного слова з моїх оповідань. Хто знає, як довго я говорив би ще, — коли ж ненароком глянув на мій наречний годинник, й аж стрепенувся: — Хіба це можливе, щоб уже була сьома година вечора? Ще раз дивлюся на годинник та прошу прощання в моїх слухачів, що так довго я говорив і давно вже час мимув до поїзду вертатися до Львова.

Наше село в Західній Україні любило та високо

У кімнаті ч. 36 після обговорення актуальних справ сидять: Богдан Романенчук, М. Литвин, Д-ий Калістрат, стоять: К-к Іван та Ю. Бескид.

цінувало своїх студентів, і чо привозили з собою книжки та знання і мудрість з княжого Львова.

Село вірило й слухало післанців „Просвіти”, бо народ знов, що ці люди правду привозять і за правду боряться. Стихійно прозрівало українське село; крім просвітньої праці, народ почав себе економічно організувати, передплачувати добре українські часописи. Українська молодь вишколювалася в ділянці політичної та підпільної боротьби. Як ланцюгові кільця — національне життя мусіло пов'язати усі ділянки господарсько-економічної та політично-визвольної пра-

ці в одну цілість з думкою забезпечення не лише сучасних потреб, але скріплення та розгорнення визвольної боротьби поневоленого народу.

У кожній визвольній боротьбі є дозволені всі акти, що діють на шкоду ворогові й наближають день волі. Не конче треба аж виточувати на фронт гармати, щоб нищити ворога. Навіть мала на око нехіть, легковаження та невиконання на час будьякого зарядження окупаційної влади, розгорнення відповідної пропаганди спричинює нелад у ворожій адміністрації.

Український селянин з честю твердо стояв на фронті боротьби з ворогом.

При всьому потенціалі морально-духовий, сторіччями плеканий в масі українського народу, його бистрота думки й глибоке завзяття в праці на народній ниві творили новий тип сільського інтелігента, що зумів себе підпорядкувати своєму проводові, з глибоким пієтизмом виконував доручену роботу й зумів узяти теж на себе повну відповідальність і то не лише в ділянці своєї господарської праці, але й на фронті боротьби за характер, лише й душу українського селянства.

Добрий, щирий, справедливий, працьовитий, ощадний та жертвенний, з повною логікою у своему ділі, систематичний у праці, впорядкований (змалку вирощений з законом природи й чергування пори року), невибагливий, але й недрібничковий, солідний та совісний — це основний тип загалу українського робітничо-сільського прошарку. Його треба було зв'язати в організаційні клітини, піддати йому країй порядок праці, навчити тверезо підходити до найскладніших питань, і де були в народному житті облоги — орати їх, культивувати, плекати, в нові рамці втягати

й цим шляхом оформлювали національне життя свого народу.

Цю працю виконував у великій мірі український студент університету; особистою зустрічю з своїми найближчими, освітньо-виховною роботою у формі доповідей, поширювання національної преси й книжки та своїм особистим прикладом. Чеснотою, правою, любов'ю до свого народу, своєю культурою, відданою працею і визвольно-революційною боротьбою.

X.

В той час, коли я був студентом Львівського університету та мешкав (з малими перервами) в Академічному Домі у Львові при вулиці Супінського ч. 21, наша українська земля поміж Збручем і Попрадом та Дунайцем переживала добу повного національного відродження, — національного росту, тужиння й сили та великого економічного напруження, розбудови й організованості.

Князь Української Католицької Церкви Митрополит Кир Андрей був одночасно найбільшою людиною, на яку поверталися очі всього українського народу не лише в межах західних областей України, але скрізь, де жили українці. Його багаті послання до народу, до української молоді, до інтелігенції світської та духовної, до католиків і православних, до здорових і недужих, до борців за свободу і волю свого народу кріпили ввесь український загал; байдуже, де він жив та які були його особисті національні почуття.

Часті зустрічі Великого Митрополита з українсь-

Гурток Україністів Славістичного Відділу Львівського Університету; рік шк. 1932—33. 1-ий ряд зліва доправа: Ольга Волошук, Мирослав Семчишин, Богдан Романенчук, Ярослав Рудницький, Наталія Горбайчук (†). 2-ий ряд сидять: Богдан Ігор Антонич (†), Ірина Винницька-Пеленська, Ірина Шварківна-Киши, Марія Хмеліківна, Йосиф Шемлей, Катрія Матейко, Ліда Ломацька, Дарія Сосенко (†). 3-ий ряд стоять: Іван Дурбак, Іван Вовчик, Богдан Гошовський, Михайло Литвин (†), Юлія Редько, Леся Мельник-Кулицька, Софія Кузьмінська-Циган, Надя Глібовицька, Марія Кушнір-Барагура, Леся Селянська, (невідомі-неукраїністи), Ярослава Винарчук, Теоктист Пачовський. 4-ий ряд стоять: Семен Михайличин, о. Петро Кишка, Оля Юськівна-Березовська, Володимир Брагура, Любка Суха, Калістрат Добрянський, перед Академічним Домом у Львові.

кою дітворою на „святах весни”, „Рідної Школи”, з українською дошкільною та шкільною молоддю, зокрема часті відвідини нашої університетської молоді, — характерні знаки тодішніх років.

Його високобатьківські науки та опіка над студентоючию молоддю, живий зв'язок з народом опромінювали всі духово-національні питання народу, який нестремною ходою йшов і бажав волі.

Поруч Святця Митрополита стояв Архиєпископ Кир Іван Бучко, який за свою любов до свого народу заплатив вигнанням поза батьківські пороги та з приказу польської влади мусів виїхати під тодішню пору за океан. Суворий — наче заздалегідь передбачував ще суворіші і трагічніші часи для української нації, але справедливий Кир Йосип Сліпий — покараний большевиками довголітнім засланням на Сибір (сьогодні Митрополит у катакомбах, але на Рідній Землі). Владиками в довоєнні роки ще були: син княжої Лемківщини — Кир Йосафат Коциловський, Кир Григо-

---

“Гурток україністів” існував у Львові в складі студентів університету, слухачів т. зв. “Фільольгії рускої”, яку вів проф. І. Януш. Це були лінгвістичні студії з повним знанням фольклору, однаке з слабим підходом до знання української літератури. Тимто українські студенти надолужували приватними студіями й в тій цілі залишували “Гурток україністів”, в якому відбувалися сходини з щонедільними літературними доповідями, дискусіями та авторськими читаннями. Тут читав свої перші поезії Богдан Ігор Антонич; тут виступив він теж із своєю першою збіркою “Привітання життя”. На одних з вечорів читав свої поезії Роман Завадович, який друкувався тоді в “Дзвонах”, “Віснику” Д. Донцова. З доповідями виступали теж Б. І. Антонич, Богдан Гошовський, Володимир Багрура, Богдан Романенчук, Ярослав Рудницький, Мирослав Семчишин та інші.

рій Хомишин, Кир Іван Лятишевський, Кир Николай Чарнецький і Кир Василь Лакота.

— Український народ вірив своїм провідникам і бачив високий авторитет свого проводу. А де володіє розумно, справедливо й щиро віддано авторитет, там і праця кипить і нема блукань і шукання правди на манівцях. Ще глибший був авторитет провідників тому, що народ близько відчував гарячу любов провідних верств до всіх його клітин.

З-поміж світських, національно-громадських діячів того часу вирізнявся інж. Юліян Павликівський, незвичайно високо освічена людина, з невичерпаним організаторським хистом. Він також полум'яний промовець і незвичайно скромний, невибагливий для себе, і товариський.

**
*

Великі постаті національно-громадської праці з д-ром Маріяном Панчишином на чолі, далі д-р Іван Гижка — син зеленої Лемківщини, інж. Юліян Мудрик з Остурні (найдалі на захід по цьому боці Карпат висуненої української оселі), інж. Юліян Шепарович, дир. „Центросоюзу”, директор „Маслосоюзу” Андрій Мудрик, д-р Любомир Макарушка з „Карпатії”, директор „Дністра” Ярослав Колтунюк, дир. Народньої Торговлі Михайло Лазорко, дир. Володимир Величко, дир. Гриць Масник, дир. Заячківський, дир. „Центрбанку” д-р Володимир Сінгалевич, інспектор Ревізійного Союзу — Микола Капуста, дир. Дмитро Кvasниця, А. Юрченко, великий економіст Степан Кузик, д-р Ілля Витанович та багато інших передових працівників віддали всі труди свого життя на національно-економічну розбудову західніх областей України.

Українська Правничча Громада після Загальних Зборів
перед Акад. Домом 1931 р.

До передових науковців європейської слави та вчених слід зачислити такі світила: д-р проф. університету Іван Зілинський і проф. університету д-р Володимир Кубійович (обидва сини Лемківщини), проф. університету д-р Володимир Залозецький, проф. д-р Микола Чубатий, д-р Василь Сімович, д-р Ярослав Пастернак, д-р Омелян Терлецький, проф. Степан Шах, д-р Василь Лев, проф. Володимир Радзикевич, д-р Микола Шлемкевич, проф. д-р Іван Крип'якевич, проф. Богдан Загайкевич, проф. Михайло Возняк, проф. Дмитро Дорошенко.

Слід згадати ще про науковців і громадських діячів: д-р Ол. Марітчак, д-р Степан Баран, д-р Михайло Рудницький, проф. університету д-р Андрій Ластовець-

кий, д-р Микола Андрусяк, дир. Н.Т.Ш. Володимира Дорошенко, д-р Іван Брик, голова „Просвіти”; визначні журналісти: д-р Іван Німчук, Іван Кедрин-Рудницький, д-р Григорій Лужницький, д-р Осип Назарук, д-р Дмитро Донцов, д-р Іван Гладилович, ред. Іван Савич-Дурбак, д-р Мирон Коновалець, ред. Зенон Пеленський, ред. Дмитро Паліїв, проф. Микола Гнатишак, д-р Григорій Стецюк, д-р Петро Ісаїв, проф. Микола Пасіка, ред. Петро Сагайдачний, д-р Матвій Стхів, ред. Євген Яворівський, ред. Осип Боднарович, ред. Іван Дзісь, ред. Степан Волинець, ред. Роман Голлян, ред. Іван Костюк, мгр. Юліян Костюк, ред. Роман Гайдук, ред. Юно Навроцький, ред. Василь Софронів-Левицький, ред. Степан Воробець, д-р Степан Годований, д-р Василь Бачинський, ред. Анатоль Курдидик, о. ред. Роман Лукань, ред. Юра Шкрумеляк, проф. Мирон Заклинський, ред. Олекс. Мох, ред. Андрій Жук, проф. д-р Володимир Січинський, проф. А. Штефан, інсп. Лев Ясінчук, ред. Василь Качмар, ред. Євтимович Вартоломий та багато інших.

XI.

Українські студенти університету горді були з своєї приналежності до славної української нації. Ця гордість додавала їм сил працювати витривало над здобуттям і поглибленнем своеї освіти, вичуттям найглибшого патріотизму, щоб всеціло віддатися на повну службу свого народу.

Це вже не був тип високошкільного студента, який тільки мріяв про закінчення студій та про теплу посаду за всяку ціну.

— Тепла посада — це тверда праця для свого на-

роду; боротьба за його права, сильна віра в призначення та історичну місію України.

Тому то ѿ маловажним було питання — чи тепло в кімнаті, повно в шлунку, або, чи є гріш на розривкове зайняття.

Малими виглядали в очах українського студента університету: вороже наставлення польських професорів до українських студентів, напади польської поліції на Український Академічний Дім у Львові, напади польських шовіністів на окремих українських студентів на вулицях княжого Львова, організовані напади й демолювання кімнат Академічного Дому, всякі бойкоти, арештування польською поліцією українських студентів окремо, або — як це часто бувало — всіх українських студентів, що жили при вул. Супінського 21.

— Ми були свідомі своїх обов'язків і наше перше та священне завдання було стояти на фронті боротьби за життя нашої — української нації.

Малі українські школярики, що йшли до Рідної Школи, яка приміщувалася на площі Академічного Дому, направо в будинку від входової брами — бачили вантажні поліційні авта й знали, що жителів Академічного Дому — українських студентів поголовно виарештують та повезуть на Казимирівську вулицю до тюрми. Діти кричали голосно: — „Ганьба, ганьба Польщі! Вічна ганьба!”

В тюрях ми переводили голодівки, відмовлялися від зізнань, добивалися при допомозі наших правних оборонців, або аж через польський сейм — устами Української Парляментарної Репрезентації звільнення з тюрми, припинення слідства, свободи в нашій студентській праці та організації.

Перед Академічним Домом. Всеукраїнський З'їзд Українських Високошкільних Студентів, 15 грудня 1928 р. у Львові.

(Фото-архів інж. А. Івахнюка)

Дуже маркантиним було те, що ми всі, загартовані твердим життям змалку, навіть серед найсуворіших обставин у польській тюрмі ані не думали похнюплювати свої голови, або сумувати.

Пригадую собі виразно, якби це було вчора, у 1931 році (під кінець березня) біля 12 год. вночі наскочила польська поліція на Академічний Дім. Очевидно, поліція повідчіплювали порядкові числа з шапок, щоб неможна було в суді та в пресі домагатися покарання поліцій, які насильно виломили силою двері до наших кімнат та гумовими палками товкли сплячих. Опісля вигнали нас, майже голих, на зимний коридор і по одному вели з горішніх поверхів униз на переслухання. За той час перевертали „догори дном“ наші ліжка, розпорювали сінники, матраци, вивертали шафи й ва-

лізки та підкидали нелегальні українські видання „Сурму”, „Декалог”, „Розбудову Нації” тощо, щоб опісля фабрикувати процеси за „підбурювання до непослуху учтивий „руський люд”, — помагання відорвати частину польських земель від цілості Польщі”, — за „сепаратистичні тенденції”, — принадлежність до УВО (Українська Військова Організація), ОУН і т. д.

Опісля в чорних поліційних автаках поліція вивезла 128 українських студентів до Бригідок. Тут, як звичайно, відібрали в нас шнурівки, пояси, краватки, хустини до носа, гроші, всякі кишеневські речі (ножики, запальнички, сірники, цигарки) пера до писання, записники, документи та, після списання протоколів, сфотографування в чотирьох позах, відбиття пальців на окремій рубриці, ми опинилися в тюремній камері. Вся обстановка: обабіч дерев'яна довга від стіни до стіни прича та біля дверей в кутку „параша”. Вікна високо під стелею і це все.

У нашій камері були під цю пору: д-р Петро Саноцький, мій брат Олександер Тарнович, д-р Павло Лах, м'р. Володимир Калинович, Василь Гірний (Федь Триндик), Павло Танчак, Івась Ковалик, Осип Тюшка, Петро Гірний (брат Федя Триндика), Михайло Голинський, Петро Ямняк, Василь Феник, інж. Семен Федюк, ред. Дмитро Штикало, Іван Шиманський, Іван Равлик, Роман Руденський, д-р Василь Пашницький, Микола Отаманюк, Іван Микитюк, Фердинанд Мельничук, Андрій Марченко, Роман Кравців, Володимир Двулат, Роман Терпеливець й інші.

Щоб скоротити собі час і таки в польській тюрмі вчитися „політики”, ми перевели судовий процес проти Федя Триндика — відомого під тодішню пору фейлетоніста, обвинувачуючи його в державній зраді про-

ти Речіпосполитої польської. Прокуратор Володимир Калинович.

„В ім'яно Ржечипосполітей — почав „прокурор” В. Калинович — оскаржа сен Федя Триндика — ректе Базилего Гірнего — о пржецівпаньствоон зраден, з нам'ярем одерваня ченсці од цалосці, о сепаратистичне донжена, о подбужане до непоржондку”... і т. д. і т. д.

Процес тривав повних три дні (ми качалися зі сміху!) і закінчився присудом смерті для Триндика. Кат мав відрубати Федеві голову.

XII.

В'язничні дозорці стояли за дверима до нашої камери та прислухувалися, як іде процес. Наш „тюремний” процес проти Федя Триндика ані на йоту не різнився від правдивих польських судових процесів, які доволі часто відбувалися в суді при вул. Баторого ч. 3.

Прикликування свідків, арешт на судовій залі за „тенденційне” зізнавання, за „непослух” владі і т. д. — це були притаманні прикмети кожного політичного процесу.

Коли ж „наш прокуратор” проголосив присуд смерті через повіщення для Федя Триндика за „державну зраду”, то Федя Триндик, користаючи з права просити про останню прислугоу, плаксивим голосом сказав: — „О, коби моя ласкова смерть причинилася до ще більшої слави нашої Річипосполитої”...

Тоді серед загальної тиші підступив до Федя кат (його наслідував Тюшка Осип), а після нього, вдягаючи на себе тюремний чорний коц і наслідуючи старенького панотця, Павло Танчак майже пів години держав надгробну промову про „многонадійну нерозkvітлу цвітку...” Ми лягали зі сміху, а в'язничні дозорці притиши-

Студенти університету: Василь Волицький над своєю працею "Мова Кристопільського Апостола" і Іван Бойчук викінчує свою магістерську працю у кімнаті Академічного Дому.

лися під дверима і ніяк не могли збегнути, звідкіля взявся в тюремній камері старенький панотець і так жалібливо промовляє над „нешансною жертвою”...

**
**

Треба знати, що українські студенти, які мешкали в Академічнім Домі, знали про одну таємницю, про яку ніколи не довідалася польська поліція. Це була „червона ковбаса” (очевидно з паперу, бо справжня ніяк не змогла б упродовж кількох років виконувати своєї почесної служби!), яку в найвищій, горішній кімнаті з правого боку на т. зв. „Зеленому Кліні” вивішував Ярослав Старух на знак, що все в порядку. Коли ков-

баса зникала з вікна, то це була пересторога, що польські поліції разом з своїми тайними агентами переводили ревізію, або арештування в Академічному Домі, тоді члени ОУН, наближаючись до Академічного Дому, знали, що краще „зместися”, бо поліції чигали при входових дверях, щоб ухопити кожного входячого.

Характеристичне теж, що поліція мала доручення слідкувати за студентами не лише у нашому княжому Львові, але й на провінції. Коли мені одного року довелося побувати в моєму рідному селі на веселій тоді та вічно молодій і зеленій Лемківщині, пішов я на ріку Вислок купатися і ловити пструги. Аж оце прибігли до мене малі пастушки-лемчата й шепотом сказали: „Ріжкатий (так звали польських поліціїв на Лемківщині) з люшнею (з крісом) за корчами”.

Мабуть поліції думали, що я такий наївний, що десь на поляні над Вислоком влаштую політичне віче, а вони посадять мене з моїми народніми робітниками до тюрми в Сяноці, або влаштують десь у Krakovі демонстраційний процес.

Діти з села принесли пастухам і мені їсти, а поліції довго висидівся за корчем в голоді.

**

Українське організоване студентське життя намагалася польська влада радикально знищити. Зокрема шалена нагінка почалася в 1936 році. Треба було стосувати різні засоби охорони та підступу, щоб зберегти організацію.

Передостанній Студентський Конгрес відбувся у Львові в залі Народного Дому на переломі 1937-38 рр. Головою Союзу Українських Студентських Організацій під Польщею вибрано тоді Бориса Левицького, а головою Суду СУСОП — Богдана Гошовського.

Український Християнський Інтернат ім. Митрополита А. Шептицького у Львові 1939 р. Сидять: о. д-р Іван Гриньох, о. ректор Олександр Малиновський, ред. Василь Глібовичецький. За ними українські студенти, мешканці Українського Академічного Дому, 21 Суспінського, після розв'язання польською адміністраційно-поліційною владою Академічного Дому.

Щоправда, польській поліції вдалося під ранок наскоочити на учасників Конгресу в Народному Домі, однаке в залі була вже тільки мала горстка приявних, і тоді Борис Левицький преспокійно сів до фортепіану та почав грати якийсь танок, а присутні почали танцювати, мовляв, це забава. Польська поліція збаранила й так щасливо закінчився Конгрес.

Однаке останній Конгрес, що відбувався в приміщенні „червоної кам'яниці” (власність Митрополита, де жив і творив мистець Олекса Новаківський) при вул. Міцкевича, недалечко катедри св. Юра, поліція

таки „накрила” (весна 1939 р.), всіх виарештували та одночасно перевела арештування вночі в Академічному Домі при вул. Супінського 21. Крім студентів, арештували в місті видатніших діячів і деяких редакторів, як ред. Василя Качмара з „Нашого Прапору”, ред. Юліяна Тарновича з „Нашого Лемка” й інших (сиділи тоді в тюрмі поет-революціонер Володимир Янів, організатор підпілля Іван Равлик і багато інших визначних членів ОУН — борців за права української нації). Польський суд готовив процес проти СУСОП, щоб остаточно зліквідувати організоване українське студентське життя. Але скоро розгорілася друга велика світова війна.

Український Академічний Дім був польською владою замкнений в останніх роках, але перебрав його тоді митрополит Шептицький як релігійно-церковний інтернат під адміністрацією о. ректора Олександра Малиновського; змінилася форма, але суть була незмінна.

Безсмертний пам'ятник збудував собі Євген Чикаленко — меценат українського високошкільного студентства. Сотні українських студентів кували в Академічному Домі при вул. Супінського ч. 21 свій і свого народу національний характер. Ці студенти започаткували золоту добу національного ренесансу на княжій Галицькій Землі.

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ЛЬВОВІ

При студентських організаціях у Львові існували систематичні університетські курси, які добре просперували. В лютому 1921 р. "Товариство Наукових Викладів ім Петра Могили" поробило заходи, щоб іх залегалізувати перед окупаційною владою як свої систематичні наукові курси. Влада заборонила Т-ву ведення курсів. Головним мотивом заборони було те, що з курсів користалися і нечлени Т-ва. Тому то вже в березні 1921 р. Т-во зголосило нові курси, тим разом виключно для членів Т-ва і подало владі докладну іх програму. Ці курси окупаційна польська влада теж заборонила.

У перших днях липня 1921 р. відбувся у Львові загально-студентський український з'їзд. На ньому вирішено приступити до творення приватного українського університету у Львові дорогою доконаних фактів. Університет мав складатися із трьох факультетів, а саме: філософічного, правничого та медичного. Медичний факультет мав бути неповний, бо міг обійтися тільки перші два роки медичних, теоретичних студій. Так само ухвалено приступити до організації вищих технічних студій. Одночасно відбулися наради професорів, що досі викладали на університетських курсах, разом із новими силами, що були намічені на професорів приватного університету. Наради закінчилися постановою приступити до організації українського університету. Згідно із цією постановою зорганізовано Сенат Українського Університету, вибрано ректора й деканів поодиноких виділів. Ректором університету став д-р Василь Щурат. Українська Міжпартійна Рада, як найвища тоді українська політична установа в краю, затвердила в вересні 1921 р. всі постанови та практичні кроки в напрямі урухомлення університету. Головою Міжпартійної Ради був тоді д-р Володимир Бачинський, що особисто не був наставлений прихильно до цієї університетської акції. Не зважаючи на те, Міжпартійна Рада дала цій акції

свою політичну апробату. Так то ціле українське громадянство стало на становищі творення українського університету у Львові власними силами без огляду на те, яке буде до цього становище польської окупаційної влади.

Дуже важливою, а може й найважливішою справою притворенні університету, що був подуманий як нелегальна установа з уваги на окупаційну владу, було матеріяльне його забезпечення. В основу матеріального чи краще фінансового забезпечення університету лягли гроші прислані на цю ціль із Америки. Прислава їх Українська Робітнича Громада в Нью-Йорку заходами Григорія Цеглинського. В американських долярах була це невелика сума, бо тільки тисяча доларів, але в тодішній польській валюті ця тисяча доларів мала велику вартість, бо виносила більш як половину тодішньої річної державної дотації на утримання повного львівського університету в польських марках. Та це не було все, бо в місяцях липні, серпні та вересні українське студенство перевело по цілому краю збірку на університет у гроших і в збіжжю.

Збірка дала великанські маси збіжжя й багато гроша. Матеріальне забезпечення університету було повне, але крім того було запевнене й утримання відповідних студентських допомогових установ.

Уже 15 вересня 1921 р. почалися вписи на університет. І тут же почалися перші репресії польської окупаційної влади передусім проти університетської канцелярії. Вона спершу була приміщенена провізорично в кімнатах "Академічної Громади". Польська влада "Академічну Громаду" за те розв'язала, себто на початку замкнула її опечатала. Однака тим університетської канцелярії польська влада не зліквідувала. Ця канцелярія потім так законспірувалась, що аж до кінця існування університету її польській владі викрити не вдалось, дарма, що вона переводила вписи, наладнивала порядок викладів, мала в посіданні тисячі особистих документів українських студентів, каталоги, дневники, індекси і т. д.

Дня 26 вересня 1921 р. український студент, поручник Української Галицької Армії Степан Федак виконав на львівському Ринку атентат на тодішнього начальника польської держави Йосифа Пілсудського, що приїхав до Львова на відкриття чисто польської

імпрези "Східних Торгів". Пілсудський з атентату вийшов ціло, але львівський воєвода Грабовський, що йому товаришив, був ранений. По атентаті пішли сильні репресії проти української молоді та громадянства. Атентат був ділом таємної революційної організації, що звалася "Українська Військова Організація" (УВО). Організація нічого спільногого з українською університетською акцією не мала, але, не зважаючи на те, репресії супроти українського студенства прийняли були безпосередньо по атентаті масовий характер. Та це української університетської акції не заломило. Дня 23 жовтня 1921 року відбулась інавгурація університетських викладів. Інавгураційний виклад відбувся легально під фірмою "Т-ва наукових викладів ім. Петра Могили".

Польська преса намагалася зв'язати справу атентату з університетом. Вона висувала твердження, що атентат на начальника польської держави і творення українського університету — це діло одних рук. Польська влада спершу не орієнтувалася в справі і тому арештувала в зв'язку з атентатом ректора українського університету д-ра Василя Щурата, секретаря університету д-ра Богдана Барвінського та кількох професорів. Усім довелося просидіти кілька місяців у слідчій тюрмі. Але й це не заломило університетської акції. Виклади відбувалися правильно. Були вправді випадки, де поліційним органам вдавалося заскакувати деякі виклади, але це на хід цілої акції не мало ніякого від'ємного впливу, навіть тоді, коли було й більше числа арештованих з-поміж студентів. З кінцем червня 1922 р. закінчився перший рік студій на українському університеті.

Білянс цього першого академічного року цікавий. Усіх катедр на університеті було в цьому році 58, з чого на філософічному виділі 26, на правничому 22, а на медичному 10. Крім того було ще 8 катедр для технічних студій. На філософічному факультеті викладали такі професори й доценти: 1. д-р Степан Балей; 2. проф. Михайло Галущинський; 3. д-р Богдан Барвінський; 4. д-р Іван Брик; 5. д-р Ярослав Гординський; 6. д-р Філіарет Колесса; 7. д-р Іларій Свенціцький; 8. д-р Кирило Студинський; 9. д-р Василь Щурат; 10. д-р Мирон Кордуба; 11. д-р Іван Крип'якевич; 12. о. д-р Спиридон Кархут; 13. д-р Володимир Кучер; 14. д-р Юліян Гірняк; 15. д-р Во-

лодимир Левицький і д-р Микола Чайковський (математика); 16. д-р Роман Цегельський; 17. д-р Олександер Тисовський; 18. проф. Леонид Білецький; 19. проф. Петро Холодний; 20. Антін Генсьорський; 21. д-р Іван Зілинський; 22. д-р Юрій Полянський; 23. проф. Плятон Лушпинський; 24. проф. Юрій Рудницький; 25. д-р Іван Раковський; 26. д-р Остап Макарушка. Крім того викладали ще на філософічному виділі проф. Роздольський, а в акад. році 1924/25 проф. Михайло Возняк. Коли український університет перестав існувати, тоді деякі з наведених професорів стали професорами польських університетів, а саме: д-р Степан Балей у Варшаві, д-р Мирон Кордуба теж у Варшаві, д-р Іван Зілинський у Krakowі, а проф. Леонид Білецький на українському Вільному Університеті в Празі.

На правничому факультеті викладали: 1. проф. д-р Володимир Вергановський, 2. д-р Володимир Охримович, 3. д-р Роман Ковшевич, 4. д-р Макс Левицький, 5. д-р Маріян Глущкевич, 6. д-р Ярослав Олесницький, 7. д-р Олекс. Надрага, 8. д-р О. Марітчак, 9. д-р Євген Давидик, 10. д-р Юліян Лещій, 11. д-р Степан Шухевич, 12. д-р Степан Бааран, 13. Володимир Децикевич, 14. Петро Сосенко, 15. проф. Йоанікій Шимонович, 16. д-р Микола Чубатий, 17. д-р Іван Кміцикович, 18. д-р Станислав Старосольський, 19. о. д-р Василь Лаба, 20. д-р Володимир Ривюк, 21. Михайло Корчинський, 22. Михайло Русин, 23. д-р Іван Куровець (судова медицина).

На медичному факультеті викладали: 1. д-р Маріян Панчишин, 2. д-р Максим Музика, 3. д-р Олександер Барвінський, 4. д-р Олександер Щуровський, 5. д-р Мирон Вахнянин, 6. д-р Олександер Подолинський, 7. д-р Олександер Пелех, 8. д-р Юліян Гірняк, 9. д-р Леонтій Максимонько, інші катедри були спільні із філософічним факультетом.

На політехнічних студіях викладали: 1. інж. Віктор Лучків, 2. інж. Іван Барщівський, 3. інж. Володимир Монастиський, 4. інж. Євген Нагірний, 5. інж. Васюта, 6. інж. Всеволод Левицький та інші. Душою цих студій був інж. Віктор Лучків.

На університеті було записаних 1028 студентів, у тому 69 студенток. Із того на філософічному факультеті було 235 студентів, на правничому 608, а на медичному 185 студентів. Все це звичайні повноправні студенти, але крім них було ще 230 надзвичайних сту-

дентів. Таким чином усіх записаних на університеті було 1258. На технічні студії було вписаних у цьому академічному році 150 студентів.

Перший рік існування українського університету пройшов під знаком великої моральної перемоги по українській стороні. Проти переслідування університету польською владою, проти клевети польської шовіністичної преси — українське громадянство боролося консентентно й успішно. Вся університетська праця відбувалася в за маскованих приміщеннях, а деякі виклади відбувалися просто таки в сутеренах або пивницях, щоб забезпечити їм спокій та охоронити перед нападами поліційних органів.

Черговий академічний рік на українському університеті почався "нормально". Це значить, нормально під оглядом репресалій з польського боку і реакції на них з української сторони. На день 15 жовтня 1922 р. була заповіджена інавгурація університетських викладів у залі "Музичного Товариства ім. Лисенка". На інавгурацію складались промова ректора д-ра В. Щурата і виклад проф. д-ра Іляріона Свенціцького. Оба виклади були зголосені під фірмою викладів "Т-ва Наукових Викладів ім. Петра Могили". Поліція на виклади не позволила. Голові "Т-ва Наукових викладів ім. Петра Могили" проф. І. Раковському заборонила взагалі влаштовувати якінебудь виклади на будуще. Зібрані перед будинком "Музичного Т-ва ім. Лисенка" студенти й представники українського громадянства, що прийшли на інавгурацію та застали обставлений і бережений польською поліцією будинок, влаштували демонстрацію. Вони відспівали національний гімн і кілька патріотичних українських пісень, на що зареагувала польська поліція змаганням розігнати зібраних. Тим часом зібрані студенти зформували похід через місто з піснями "Не пора" й іншими на устах.

По інавгурації пішла інтенсивна праця, але не надовго. Бо ось на 5 листопада 1922 р. були розписані вибори до польських законодавчих установ і в Східній Галичині. З уваги на те, що Сх. Галичина не була ще призначана дефінітивно Польщі, з уваги на те, що суворенні права над цією територією належали ще до т.зв. Ради Амбасадорів переможних держав — ці вибори були у Сх. Галичині розписані безправно. Українське громадянство вибори збой-

котувало. Щоб забезпечити собі сякий-такий спокій у часі виборів польська влада виарештувала на час виборів у Сх. Галичині майже всю українську інтелігенцію, у числі яких 20 тисяч душ, а в тому числі майже поголовно всіх студентів університету й урядовців університетської канцелярії. Арештування почались під кінець жовтня. Всі арештовані просиділи в тюрмі кругло місяць.

У зв'язку з останніми подіями і взагалі у зв'язку з усіми переслідуваннями університету польською владою Сенат Українського Університету вислав дня 15 листопада 1922 р. окремий меморіал до Союзу Народів у Женеві і до Ради Амбасадорів у Парижі з апелем, щоб вони взяли в оборону право українського народу на науку й зокрема заопікувалися українським університетом у Львові та захистили його перед переслідуванням польського окупанта. У меморіалі між іншим читаємо: ... "З уваги на те Сенат Українського Університету звертається у цій справі за підтримкою й опікою до тих, які на основі міжнародних договорів і їх постанов є фактичними й правними суверенами Сх. Галичини, до Найвищої Ради Мирової Конференції. Сенат Українського Університету застерігається заздалегідь від киданої представниками Польщі та її східногалицької окупаційної влади клевети на Український Університет, немов би то він був не науковою інституцією, але засобом політичної маніфестації. Така клевета, подиктована окупантам національним польським шовінізмом та імперіалізмом у відношенні до українського народу у Сх. Галичині, а не фактичними даними. До Сенату Українського Університету і до професорського тіла не входить ні один політичний діяч, а виключно представники української науки. Найкращим доказом на те, що не політика є завданням університету, є те, що за один рік існування Університету 136 студентів склало фахові іспити, а крім цього на всіх виділах відбуло 750 кольоквій. Усіх одногодинних кольоквій на самому філософічному виділі відбито 1.175. В Чехо-Словацькій Республіці львівський Український Університет знайшов стільки признання й авторитету, що студії на ньому визнано офіційно рівнозначними та рівновартними зі студіями всіх чесько-словацьких державних університетів. Маючи на увазі 91. статтю Сан-Жерменського договору, підписаного дня 10 вересня 1919 р., як також рішення Найвищої Ради Мирової Конференції з

дня 25 червня 1919 р. Сенат Українського Університету звертається цим до найвищої Рари Мирової Конференції держав Антанти, як до суворена Сх. Галичини, з проханням взяти в оборону перед польською окупаційною владою найвищу наукову інституцію українського народу в Сх. Галичині і причинитися до створення для Українського Університету відповідних умов явного існування та праці. Робить це Сенат Українського Університету в ім'я свободи науки, в ім'я вселюдської культури й права до неї всіх вільних і поневолених, а не в ім'я якоїсь політичної маніфестації. Крім цього Сенат Українського Університету протестує проти вищеописаного насильства, що його допустилася польська окупаційна влада, сполонізувавши безправно львівський університет Франца I. в 1918 р. Сенат Українського Університету цим твердить, що до теперішнього львівського університету, прозваного університетом Яна Казимира, як і до всіх його наукових засобів і бібліотек має неоспоримі права український народ Сх. Галичини, а тому Сенат Українського Університету домагається свободного доступу до всіх цих наукових засобів та бібліотек теперішнього польського університету для всіх українських професорів і студентів. Тепер ввели в університетській бібліотеці такі практики, що хто не є професором або студентом польського університету, а щонайменше поляком, той не має права користати з бібліотеки. Треба ствердити, що це явище не лише в високій мірі аномальне, але й невимовно кривдаче ввесь український загал Сх. Галичини"...

На цей меморіал Сенат Українського Університету відповіді не дістав, але він був предметом розважань у Парижі та в Женеві і спричинив полякам немало клопоту. Та це самої справи не змінило, себто, українському університетові нічим не допомогло.

Василь Мудрий: **Український Університет у Львові (1921-1925)**, Нюрнберг 1948, стор. 16-22

40 РОКІВ ТОМУ

Восени 1961 року минуло 40 років від часу заснування українського університету в Львові. Це була знаменна подія, без прецеденсу в історії інших народів — тайний університет, переслідуваний чужою, окупаційною владою.

Після закінчення першої світової війни та визвольних змагань наша молодь вернулася з різних фронтів і заміняла кріса на книжку, щоб продовжувати свої незакінчені студії.

Однаке зустрілася вона з великою несподіванкою, з нечуваним доти законом, що унеможливив її студії в державному університеті у Львові. Ректор польського університету заявив делегації нашої молоді, що хто хоче студіювати, той мусить представити посвідку про відбуття військової служби в польській армії... Коли ж делегати виступили з своїми слушними домаганнями, він цинічно заявив: "Треба було виграти війну, щоб ставити такі домагання!"

Перед нашою молоддю не залишилося нічого іншого, як захисти свій власний університет і свою політехніку.

Український приватний університет і політехніка, звані "тайними", бо за нимиувесь час стежила польська поліція, тероризуючи професорський склад, арештуючи масово студентів, розганяючи виклади, конфіскуючи записи й навіть книжки, позиченні в бібліотеках — тривали від осені 1921 до кінця червня 1925-го року.

Найбільше число студентів було в академічному році 1922-23, — понад 2.000, а разом усіх студентів українських високих шкіл у Львові було коло 4.000.

Найбільш численний був філософський відділ, далі правничий і медичний відділи. І в університеті і на політехніці викладали найкращі наукові сили. Деякі закордонні університети, головно чеські, австрійські та німецькі, призначали студії відбути в українському університеті і тому багато наших студентів, вислухавши кілька семестрів у Львові, виїжджали закордон, щоб закінчувати свої студії у Празі, Відні чи Данцигу.

Першим ректором українського університету в Львові був д-р Василь Щурат, другим д-р Маріян Панчишин, третім д-р О. Давидяк — усі покійні. З професорів варто згадати таких визначних учених, як Леонід Білецький, Кирило Студинський, Іларіон Свенцицький, Ф. Колесса, Мирон Кордуба, Іван Крип'якевич, Степан Балей, Юрій Полянський, Іван Раковський, Микола Чубатий, Михайло Галущинський, Іван Брик, д-р Маріян Глушкевич, доц. А. Генсьорський, і ін.

Українська Крайова Студенська Рада несла ввесьтягар організації та фінансування українських високих шкіл у Львові. Це був — направду великий подвиг у тих невідрядних часах.

Про цей незвичайно цікавий розділ нашої новітньої історії маємо солідно написану книжку ред. Василя Мудрого — "Боротьба за огнище української культури у Львові" (доведена тільки до кінця 1923 р.).

Іван Савич, ("Свобода", 26. 7. 1961, ч. 139)

I. Ще в справі Українського Університету у Львові

До правничого виділу Українського Університету належали крім згаданих уже І. Савичем професорів Правничого виділу Євгена Давидяка, д-ра Маріяна Глушкевича та д-ра Миколи Чубатого, такі ще професори: д-р Володимир Вергановський, д-р Макс Левицький, д-р Олександер Надрага, д-р Роман Ковшевич, д-р Володимир Охримович, д-р Юліян Лещій, д-р Степан Шухевич, адвокат зі Східньої України Михайло Корчинський, д-р Кміцекевич, радник Русин, радник Кивелюк і радник Децикевич.

Студії на університеті відбувались за програмою навчання державних університетів Західної Європи. Щоб сяягнути диплом доктора права, треба було скласти три іспити і три ригорози. Д-р Вергановський, довголітній професор права, який очолював іспитову комісію, стверджив, що рівень навчання в тому університеті дотрівнював рівніві навчання давоенного часу.

На Правничому виділі була катедра українського державного права, яку очолював проф. Микола Чубатий.

Диплом доктора одержали: Степан Бованко, Дм. Бречка, Ярослав Олексишин, Петро Сосенко і, здається, Лев Глинка.

В університеті вчилися — крім студентів - українців з Галичини, також українці - студенти з Волині. Було й кілька студентів інших національностей.

У червні 1925-го року університет припинив свою працю, але окремі іспитові комісії діяли далі.

Може дехто спитати, що за сенс був тодішній нашій молоді студіювати в українському університеті, коли польська влада не признавала тих студій. Таке питання може зродитись тільки в людини, яка все своє рідне вважає за щось меншевартісне, для якої "державна клямка" була й є альфою й омекою її життя.

Треба знати, що після прогри визвольних змагань наші культурно - освітні й господарські установи потребували багато освічених молодих та ідейних осіб на місце тих, що вже відійшли. Тодішня молодь, переважно та, що заміняла кріса за книжку, розуміла це і тому радо горнулась до своїх школ.

До заснування українського університету у Львові дійшло по порозумінні тодішнього проводу Крайової Студентської Ради зі старшим громадянством. Фонди на утримання університету давали студентські семестральні оплати, іспитові оплати та пожертви наших установ і окремих осіб. Більшість професорів навчала безплатно.

Слід згадати про тих високоідейних студентів, що, належачи до Крайової Студентської Ради, несли весь тягар призбирання фондів на утримання університету та допомогу слабо ситуованим колегам. Такими ідейними студентами були: Коб'єрський, Остап, Паліїв Дмитро, Чиж Ярослав, Матчак Михайло, Мартинець Володимир, Глинка Лев, Квасниця Дмитро.

Крім них належали до Ради ще такі студентки: Вергановська Марія, Палляниця Анна, Макух Ірина, Д Бречка і ін.

Працівниками квестури українського університету у Львові були: Василь Мудрий, Максим Брилинський та Іван Поляга.

Після ліквідації університету всі його акти передано до Наукового Т-ва ім. Шевченка.

Д-р Дмитро Бречка, (у скороченні: "Свобода", 9. 8. 1961, ч. 149).

Українські техніки й агрономи. Світлина з 1933 р.
перед Академічним домом.

II. Український Університет

Український університет у Львові з 1921 - 1925 років заслугував напевно на тривалішу пам'ятку, як має він до цього часу у формі двох книжок та згадок на сторінках нашої преси. З кожним роком відходять у вічність його колишні професори та студенти, а мало хто з-поміж них залишив свої спомини про цю однокуку в своєму роді "Альма матер" українського народу на своїх етнографічних землях. Тому, що у двох попередніх статтях у "Свободі" (з 6 липня 1961 р. й 9 серпня ц. р.) Автори згадали багато цікавих моментів, як колишній студент цього університету, хочу докинути від себе дещо з того, що з тих часів залишилося ще в пам'яті.

В першу чергу вважаю за потрібне доповнити список професорів, що викладали на філософічному факультеті, а були ними: о. Спірідон Кархут, проф. О. Роздольський, д-р Н. Сабат,

Ю. Рудницький, д-р Я. Гординський, професор Платон Лушпинський.

Поміж членами Крайової Управи Українського Студентського Союзу не згадано прізвища Ярослава Скаліша, що був й секретарем.

Не згадується також у статті про велетенську працю низових клітин Українського Студентського Союзу. А ця праця була тяжка, незвичайно відповідальна і провадилася серед безнастаних нагінок та перешкод окупантів польської влади. В той час майже по всіх повітових містах були філії Студентського Союзу. Завданням цієї організації, побіч гуртування студентських кадрів даної території, плекання товариського життя, поглиблювання та поширювання освіти шляхом рефератів тощо, було збирання грошей і продуктів на утримання університету та Академічного Дому. Завдяки праці студентства на місцях централя вив'язувалася із своїх зобов'язань на протязі повних 4 років. Не занедбувано також у той час ширення літератури в справі наших високих шкіл, що й видавано для широкого загалу.

Варто також пригадати й приміщення, де відбувалися виклади для студентів класичної філософії, а це були: бібліотека т-ва "Просвіта", будинок Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка при вул. Курковій, Музичний Інститут ім. М. Лисенка, монастир СС Василіянок при вул. Длugoша та приватне мешкання директора Гіпотечного Банку Юліана Савчака. За час моїх студій лише раз "накрила" нас поліція під час викладу в будинку НТШ. Всі студенти мали спеціальні секретні легітимації, що ними виказувалися при вході до викладової зали перед дижурним, що зображувала напівуклякого студента з піднятими вгору руками, скутими ланцюгом, перед ним розгорнена на замлі книжка, а над його головою сонце. Кожна легітимація мала своє число. Не зважаючи на переслідування та лихий матеріальний стан загалу студента, фреквенція на всіх виділах УВШ була доволі висока.

Великим і важливим чинником у праці студентства був Академічний Дім при вул. Супінського 21, який був прибіжищем для багатьох, що не мали приватного мешкання. Студентська харчівня

Вчимося політичної економії. Гурток студентів Вищої Школи Закорд. Торгівлі. Зліва: Р. Плавюк, Богдан М-н, Ю. Бескид, Г. Репплянський, Ст. Сендега, М. Скочилас. (Рік 1931 — 32).

виконувала в той час дуже важливу роль "домашнього вогнища" і в обідніх та вечірніх годинах роїлася від студентської братії.

Академічний хор "Бандурист" під батutoю диригента Неділка виступав на різних імпрезах у Львові, а також висилав свою "шіснадцятку" на провінцію.

З тодішніх маніфестаційних виступів пригадується багатолюдна маніфестація в забудуваннях св. Юра з нагоди побуту папського нунція з Варшави Дженоція, як також церковно-національні процесії під час Зелених Свят на кладовища на Личакові та на Янівській, що в них брало участь все студентство, зокрема хор "Бандурист".

Для ілюстрації того факту, що наш університет мав признан-

ня поважних міжнародних установ, слід пригадати, що в акад. році 1922/23 сенат нашого університету дістав повідомлення від Ліги Оборони Прав Людини у Парижі, про те, що ця установа признала для студентів нашого університету шість стипендій на студії у славному університеті Сорбони. На філософічний факультет припадало два місяця, на правничий два і не медичний факультет — два. З філософічного факультету другим кандидатом був студент Бойко. Внаслідок признання Радою Амбасадорів Схід. Галичини під польський заряд, Ліга Оборони Прав Людини ці стипендії відкликала, однаке протягом декількох місяців акад. року 1922/23 кандидати добре пріли над складенням вимаганих кольок-вій та вивченням французької мови.

З перспективи 40 років варто ствердити, що створення та існування УВШ у Львові повністю себе виправдали і є сьогодні світлою сторінкою нашої найновішої історії, а творці їх заслуговують на повну пошану та вдачність української нації, бо всі вони доказали перед Україною і перед світом ту відвічину, українцям притаманну тягу до освіти, науки, культури, що знаменує справді культурну, з природи шляхетну людську спільноту.

М. Дем'янчук (у скороченні: "Свобода", 24. 8. 1961, ч. 160)

• ♦ •

III. Український Університет

В 1920-21 рр. українське галицьке студентство, здеятковане різними фронтами першої світової війни, вертається по своїх довголітніх воєнних мандрівках додому. Повертаються ті, яких тифозний млин в 1919-20 рр. на Великій Україні не перемолов, вертаються ті, яким доля позволила оминути Кожухова (місцевість під Москвою), де московська ЧЕКа ліквідувала захоплених старшин УГА), повертають також полонені з Італії та із злопам'ятної Тухолі.

Наслідки програної війни діткинули й українське студентство. Поляки в своєму поході на "зніщене Русі" ліквідують українські катедри на Львівському університеті та оголошують "нумерус клявзус" для українців. У відповідь на це українське студентство на своєму Крайовому З'їзді у Львові проголошує бойкот високих польських шкіл, вибирає Українську Студентську Раду (УКСРа-

дұ), поручас її організацію Українських Високих Шкіл у Львові та взвивас все студентство під польською окупацією до боротьби за Огнище Української Культури у Львові. Загал українського громадянства прихильно прийняв рішення студентства — дає йому повну моральну і матеріальну поміч. "Зредуковані" поляками українські професори Львівського Університету, визначні правники, інженери, лікарі та професори гімназій прихильно прийняли запрошення студентства оформити наукову сторінку УВШ. Так розпочалась "Боротьба за Огнище Української Культури" у Львові — описана докладно Квестором УВШ Василем Мудрим в брошурі під тою ж назвою.

Скількість студентства, яке "перейшло" через УВШ, подають до 4.000 — найбільше число вписаних (до 2.000) в 1923 р.

Визначні провідники студентства УВШ нині не живуть. Між ними два останні голови УКСРади, д-р Лев Глинка та Дмитро Квасниця — перший визначний церковний діяч, другий — кооператор.

Без сумніву наука на УВШ відбувалася в умовах "підпілля" — поляки збільшили кадри своєї таємної поліції та спідили, а викривши місце наших викладів, розганяли нас, конфіскуючи при тому наші записи і книжки. Не бійшлось і без арештів за "опур владзи". Найпильніше училися медики, техніки та правники — ті правильно здавали свої іспити, а "філософи" — звичайно, як філософи на всіх університетах.

Милі спогади залишились з обідової пори в студентській харчівні в Академічному Домі. Там кипіло студентське життя, там на пообідній "десер" наші студенти-хористи співали пісень, були чудові тенори і баси, до перших належав замешкалий нині у Вінниці Федъ Мучій. На піддаші Академічного Дому працювала студентська тайна "друкарня-циклостиль". Треба підчеркнути, що значне число студентів УВШ були активними членами Української Військової Організації (УВО) — переважно бувші військовики.

С. Попель-Олеськевич, (у скороченні: "Свобода, 29. 8. 1961, ч. 163)

ЗАКІНЧЕННЯ

У закінченні цієї короткої історичної розвідки про Український Академічний Дім, при вул. Супінського ч. 21 у Львагороді — поазбучно поміщуємо прізвища тих українських високошкільних студентів, які приблизно з 1923 до 1935 рр. жили й мешкали в цьому домі.

На першому місці згадуємо тих Найкращих Синів Княжої-Української-Галицької землі, які не лише все своє знання, свої всі праці й труди, віддали за майбутнє славне нашої спільній Батьківщини України, — але Вони поклали своє молоде життя на жертовнику за волю України.

Пишемо величими літерами:

- † БАНДЕРА Василь — закатований поляками в Ашвіцу;
† БАНДЕРА Олександер — закатований поляками в Ашвіцу,
† БАНДЕРА Степан — скрививши замордований большевиками в Мюнхені,
† ВИТВІЦЬКИЙ Іван — замордований поляками в Станиславові,
† ВОЛИНЕЦЬ Ярослав — розстріляний большевиками з Золочеві в тюрмі "На Замку",
† ВОЛОШИН Ростислав — поляг на полі слави 1946,
† БУСЕЛЬ Олександер — замордований большевиками,
† БУСЕЛЬ Яків — замордований большевиками,
† ГАСИН Олекса — Лицар — замордований большевиками 1949 р. на вулиці у Львові,
† ГРАБЕЦЬ Омелян — командир УПА — згинув 10. 6. 1944;
† ГРИЦАЙ Дмитро-Перебийніс — згинув на полі слави,
† ГАВРАЧИНСЬКИЙ Євген — розстріляний большевиками в Золочеві в тюрмі "На Замку",
† ГЕНИК-БЕРЕЗОВСЬКИЙ Василь-Косій — розстріляний большевиками,
† КЛИМІВ Іван — замордований німцями,
† КЛИМ Павло — розстріляний німцями в Дрогобичі на ринку,
† КОЛОДЗІНСЬКИЙ Михайло — розстріляний мадярами на Україні,
† КОРОПЕЦЬКИЙ Іван — розстріляний большевиками в Золочеві в тюрмі "На Замку";

† КОС Микола — замордований поляками;
† КОССАР Зенон — розстріляний мадярами;
† ЛЕМИК Микола — розстріляний німцями на Україні;
† МАЛЮЩА Іван — згинув на Сході; оточений большевиками
— розсадив себе бомбою;

† МАРЧЕНКО Андрій — згинув на полі хвали;

† МАРШИЦЬКИЙ Юрій — згинув у боротьбі з ворогами;

† КИВЕЛЮК Роман — поляг на полі хвали, 1944;

† МИГАЛЬ Роман — розстріляний поляками в Тарнові;

† МІТРІНГА Іван — замордований німцями на Волині;

† МИРОН Дмитро-Орлик — замордований в Києві;

† ОЛІЙНИК Петро — замордований німцями 1942 в Києві;

† ОТАМАНЮК Микола — вбитий большевиками;

† ОХРИМОВИЧ Василь — розстріляний большевиками;

† ПІСЕЦЬКИЙ Гриць — згинув під Бібркою;

† ПЕРЕШЛЮГА Михайло — замордований большевиками;

† ПОЛОТНЮК Євген — розстріляний німцями як закладник;

† РАВЛИК Іван — замордований німцями 1943;

† РУДЕНСЬКИЙ Михайло — закатований большевиками в тюрмі;

† СЕНИК-ГРЕБІВСЬКИЙ Омелян — замордований скрітовбивчо 1941;

† СТАРУХ Ярослав-Стяг-Стояр — оточений большевиками, розірвав себе бомбою в бункрі на Лемківщині;

† СТРУК Євстахій — розстріляний большевиками;

† СЦІБОРСЬКИЙ Микола — замордований у Львові скрітовбивчо;

† ТАРНОВИЧ Олександер — скрітовбивчо замордований гештапом
у Берліні;

† ХОМИН Михайло — замордований большевиками в Самборі;

† ШАНДРО Володимир — розстріляний большевиками в тюрмі "На
Замку" в Золочеві;

† ШИМАНСЬКИЙ Іван — поляг на полі хвали у боротьбі з воро-
гами, замордований білими москалями в Юго-
славії;

† ЧЕХУТ Павло — загинув на полі слави;

† ФІЛИПЧАК Микола — замордований большевиками (1944).

Глибоко клонимо голови перед масстатором смерти Цих наших
Друзів і співмешканців Українського Академічного Дому б княжо-

му Львові та ставимо їх як найкращий приклад для наших майбутніх борців за право, волю та свободу нашої Великої Батьківщини-України. Вони Безсмертні Лицарі, що вірно стояли на найвищій службі Батьківщині!

З черги поазбучний список наших Колег і мешканців, які жили в Українськім Академічнім Домі та разом переходили спільну нам усім тверду й глибоку школу життя.

Можливо, що ми проминули декого, або не згадали, але це не сталося з розмислом; автім коротка людська пам'ять та й ми всі сьогодні вже не ті молоді, життерадісні, веселі юнаки-студенти університетів.

Деяких зновже нароком поміщаємо в цьому списку, хоч вони й не мусили мешкати в Академічному Домі, однаке — або їх праці на студентському форумі — або їх часте перебування в цьому ж домі в одне зв'язуються й зливаються в те русло, що його творило українське високошкільне організоване життя та спільна боротьба за права нації.

Адамчук Андрій	Вацик Василь
Аntonич Богдан Ігор †	Вельган Роман
Арсеніч Микола	Вербовицький Михайло
Арсеніч Степан	Вербицький Михайло
Арстенюк Дмитро	Волицький Василь
Барагура Володимир	Волосянський Володимир
Баран Михайло	Волошинович Іван
Бачинський Володимир	Врецьона Володимир
Березовський Данило	Галібей Роман
Бігун Микола	Ганущевський Богдан
Біланюк Петро	Ганущевський Мирон
Боднаruk Юліян	Гарасимович Богдан
Боровицький Володимир	Гайворонський Микола
Борис Володимир	Гірний Василь
Боровець Тарас	Гірний Петро
Бойдуник Осип	Гнатишак Микола
Бойчук Іван	Годис Володимир
Бялій Володимир	Голинський Михайло
Валько Дмитро	Голод Роман
Вассиян Юліян †	Горбовий Ярослав

Горницький Микола
Городецький Ілля
Городиський Михайло
Гошовський Богдан
Грецак Іван
Григорчук Михайло
Габрусевич Іван
Гасецький Андрій
Гасецький Теодозій
Гардецький Михайло
Гела Степан
Генгало Павло
Геник Василь
Гіль Антін
Говда Михайло
Говдій Павло
Гут-Кульчицький Роман
Давид Василь
Дороцький Богдан †
Двуліт Володимир
Демчишин Михайло
Дзісь Володимир †
Добрянський Калістрат
Дражньовський Омелян
Драган Роман
Дранчук Осип
Дужий Микола
Дуденко Василь
Дүпелко Іван
Дурбак-Савич Іван
Завадович Роман
Завацький Мирослав
Занько Михайло
Збир Микола
Зварич Роман
Зварич Юрко
Зелений Зенон
Зелений Ростислав
Зубик Роман

Желем Ярослав
Івахнюк Антін
Калинович Володимир
Кархут Василь †
Кисілевський Володимир
Кісіль Андрій
Книш Зиновій
Ковалик-Стахників Іван
Ковалісько Микола
Козарук Яків
Козаренко Іван
Козінський Микола
Коропей Осип
Козяк Тимко
Костюк Петро †
Коцюба Василь
Кравців Богдан
Кравців Роман
Кравченюк Петро
Кравчук Іван
Кравчук Роман
Крайчик Василь
Кузик Дмитро
Кулинець Володимир
Купчинський Роман
Лах Павло
Лебедь Микола
Левицький Осип
Ленкавський Степан
Литвин Михайло
Логаза Михайло
Луговий Ярослав
Макар Володимир
Малащук Роман
Мамчик Олександер
Маркусь Василь
Мартинець Володимир †
Машак Осип
Мельник Іван

Мельник Михайло	Попадюк Володимир
Мельничук Фердинанд	Попель Степан
Міліянчук Осип †	Приступа Павло
Міліянчук Василь	Пришляк Богдан
Мілянич Степан	Пришляк Ярослав
Микитюк Іван	Процишин Жигмонд
Мирош Володимир	Рак Богдан
Мицик Іван	Рак Ярослав
Мицик Роман	Ратич Василь
Мурин Василь	Ратич Роман
Мусій Роман	Редько Юліян
Мусій Юрко	Реплянський Григорій
Небожук Володимир	Решетило Юліян
Мучай Франц	Романенчук Богдан
Ничай Петро	Романюк Антін
Німович Дмитро	Романюк Ярослав
Носик Іван	Руденський Теофіль
Оленський Осип †	Рудко Василь
Омелькович Василь	Рудницький Богдан
Онищук Ярослав	Рудницький Теофіль
Ординець Теодор	Рудницький Ярослав
Охримович Зенон †	Сагайдачний Петро
Охримович Степан	Салевич Володимир
Падох Ярослав	Салевич Ярослав
Паладійчук Роман	Самотолка Ярослав †
Палашевський Богдан	Саноцький Петро
Пашківський Теофіль	Сап Іван
Пашницький Василь	Сенів Іван
Пачовський Теоктист	Сениця Володимир
Пацлавський Роман	Семчишин Мирослав
Пеленський Є. Юліян †	Семчишин Михайло
Петрина Роман	Сенишин Лев †
Петрина Ярослав	Сендега Степан
Пігут Володимир	Скворонський Володимир
Плавюк Степан	Скоробогатий Богдан
Плахтина Іван	Скочилас Іван
Площанський Володимир	Скробка Олексій
Погорецький Ярослав	Смаль Іван
Помірко Володимир	Слонинський Іван

Совяковський Роман	Филипчак Борис
Старчук Іван	Француз Микола
Стронціцький Антін	Харків Василь
Стецько Ярослав	Хомутник Микола
Танчак Павло	Цвек Іван
Тарнавський Мирон	Шемлей Осип
Тарнович Юліян	Штикало Дмитро
Тарновецький Степан	Федорович Юрій
Терпеливець Роман	Федюк Семен
Тижук Василь	Феник Василь
Тимчишин Микола	Фік Володимир
Тимчій Михайло	Янів Володимир
Тиктор Іван	Ямняк Петро
Тюшка Осип	Ярема Василь
Тучабський Кость	Ярмак Степан
Улицький Василь	Яхимович Осип
Уськів Михайло	Яцишин Данило

ЛІТЕРАТУРА

- ГЕРАСИМОВИЧ І.: Українські школи під польс. владою. Львів 1925.
- КОР. М.: ОПУС із перспективи, "Студентський Шлях", Мюнхен 1946.
- МІЛЯНИЧ С.: Життя і праця українського студентства під Польщою, "Студентський Шлях", Львів 1931.
- МУДРИЙ Василь: Український Університет у Львові, Ньюрнберг 1948.
- НАРІЖНИЙ С.: Українське студентство на еміграції. Українська еміграція. Прага 1942.
- ПЕТРОВ В.: Українські культурні діячі української РСР 1920-1940. Вид. Пролог 1959.
- ЯНІВ В.: Студентство. Енциклопедія Українознавства. Мюнхен-Нью-Йорк 1949.
- ЯНІВ В.: 20 років Українського Академічної Громади. Прага 1940.
- ЯНІВ В.: Звіт 1 голови СУСОП з діяльності презентації за рік 1931-32. "Студентський Шлях", Львів 1932.
- Часописи: "Діло" 1936-9, "Свобода" 1961.

Праці того самого автора

- Ілюстрована історія Лемківщини, Львів 1936.
- Історичні пам'ятки в західних Карпатах, Львів 1937.
- Верхами Лемківського Бескиду, Львів 1938.
- За Срібнолетим Сяном, Львів 1938
- Лови на Лемківському Бескиді, Львів 1938. 2-й наклад, Львів 1938.
- Сандецька Земля й княжі городища. Львів 1938
- Мова століть — Лемківщина в народніх переказах, Львів 1939.
- Українці в Керестурі й над Тисою-Нірешгаза, Львів 1939.
- Джерело сили нації, Жовква 1939.
- Межі Лемківщини й Бойківщини, Львів 1939.
- Княжі оселі в Сяніччині, Львів 1939.
- Джерела і причинки до історії Лемківщини, Львів 1939.
- Церкви й каплиці на Лемківщині, Львів 1939.
- Живці й күпелеві місцевості на Лемківщині, Львів 1939.
- Матеріальна культура Лемківщини, Краків 1941.
- 20 років неволі — Лемківщина під польською кормигою, Краків 1941.
- Батьківська слава (підручник історії для середніх шкіл), Краків 1941.
- Княже місто Сянік, Краків 1941.
- До джерел Вислока, Краків 1941.
- Чому плугатарі не ідуть, Краків 1941.
- Рвуться кайдани, Краків 1942.
- За родиме право, Краків 1942. (2-ге вид), Регенсбург 1948.
- На бездоріжжях, Прага 1942.
- Долиною Дунайця, Прага 1942
- Сипкова поляна, Краків 1942.
- У ремісника золота рука, Прага 1942.
- На далеких мандрах, Віденсь 1944.
- У невідоме, Віденсь 1944.
- Праця — основа життя, Віденсь 1944.
- Господарське питання Заходу, Віденсь 1944.
- Люди без прізвищ, Регенсбург 1946.
- Хочу бути здоровий (Коротко про людський організм, Підручник Люди на вулиці (Записник)... 1949. до шкіл), Регенсбург 1947.
- Наш Владика (Річниця Сх. Екзархату), Торонто 1951.
- На ріках Вавилонських, Торонто 1954.
- Моя Мати, Торонто 1955.
- На згирах Закерзоння, Торонто 1956.

Ціна: \$ 1.50